

دستور سه تار

دوره‌ی ابتدایی

محمّد علیزاده

حسین علیزاده

دستور سه‌تار

حسین علیزاده

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهر
تهران، ۱۳۸۲

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور
شماره‌ی ۱۱۰، خیابان حقوقی، تهران ۱۶۱۱۹
صندوق پستی: تهران - ۱۹۵۷۵/۴۷۷

دستور سه تار

دوره‌ی ابتدایی
حسین علیزاده

ویرایش متن: محمد افتخاری
خط نت: علی صمدپور
گرافیک: علی بوستان
طراحی: ماندانا آقایی‌پور
عکس: ژیلادژم
مترجم انگلیسی: حمید مرعشی
چاپ پنجم: ۱۳۸۲
تیراژ: ۵۰۰۰ جلد
لیتوگرافی: الوان
چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات مؤسسه
عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی
حق چاپ محفوظ است

شابک ۹۶۴-۶۴۰۹-۳۳-۴

فهرست نویسی پیش از انتشار

علیزاده، حسین، ۱۳۳۰ -
دستور سه تار: دوره‌ی ابتدایی / حسین علیزاده. - [ویرایش ۲]. -
تهران: مؤسسه فرهنگی - هنری ماهور، ۱۳۷۸.
۱۲۷ ص. : مصور (پارتیشن).
ISBN 964-6409-33-4
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
ح. ع. به انگلیسی: Hossein Alizadeh, Setaar :
Teaching Methodology : An Elementary Course
چاپ پنجم: ۱۳۸۲: ۱۶۰۰۰ ریال.
۱. سه تار - آموزش. ۲. سه تار - پارتیشن.
الف. عنوان.

۷۸۹/۷۲۳ MT۶۵۴/ ۹۴ع۸

۱۳۷۸
کتابخانه ملی ایران
۷۸ - ۱۸۸۵۶ م

فهرست

مقدمه	۷	دستان‌های هفتم ، هشتم و نهم (سیم‌های اول و دوم) - ۵۷
Introduction	۹	دستان دهم (سیم‌های اول و دوم) - ۵۸
شیوه‌ی دست گرفتن ساز	۱۱	تمرین دستان‌ها - ۵۹
شیوه‌ی انداختن سیم	۱۴	وصل دستان‌ها - ۶۰
شیوه‌ی بستن پرده‌های سه‌تار	۱۵	دستان‌شناسی دستگاه‌ها - ۶۱
سه‌تار از تمام‌رخ و نیم‌رخ	۱۷	ضربی ماهور (درآمد) - ۶۶
معرفی شکل‌های کشش‌ها	۱۸	نت زینت - ۶۷
معرفی شکل‌های سه بر دو	۱۹	حرکت - ۶۸
نشانه‌ها	۲۰	سیت بیارم - ۶۹
سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های چهارتایی	۲۱	ریز اشاره (تریل) - ۷۰
سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های سه تایی	۳۴	أهوی مار - ۷۱
تمرین سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های چهارتایی	۳۵	ضربی چهارگاه - ۷۲
تمرین سرمشق‌های مضراب با تقسیم‌های سه تایی	۳۹	چهارمضراب چهارگاه - ۷۳
آشنایی با دستان‌ها	۴۱	کباده - ۷۴
دستان اول (سیم اول)	۴۳	چهارمضراب چهارگاه - ۷۵
دستان اول (سیم دوم)	۴۴	ضربی همایون - ۷۶
دستان دوم (سیم اول)	۴۵	رنگ همایون - ۷۷
دستان دوم (سیم دوم)	۴۶	سوز و گداز - ۷۸
تمرین دستان‌های اول و دوم (سیم اول و دوم)	۴۷	چهارمضراب شور - ۷۹
دستان سوم (سیم اول)	۴۸	آی یار آی یار - ۸۰
دستان سوم (سیم دوم)	۴۹	هی وله - ۸۲
تمرین برای دستان‌های باز ، اول ، دوم و سوم	۵۰	تمرین شور - ۸۳
تمرین برای دستان‌های باز ، اول ، دوم و سوم	۵۱	ضربی سه‌گاه - ۸۵
دستان چهارم (سیم اول)	۵۲	مخالف سه‌گاه - ۸۶
دستان چهارم (سیم دوم)	۵۳	چهارمضراب سه‌گاه - ۸۷
آشنایی با دستان‌ها	۵۴	تمرین تکیه (سه‌گاه) - ۸۸
تمرین دستان‌های اول ، دوم ، سوم و چهارم	۵۵	آمینة شوشه (سه‌گاه) - ۸۹
دستان‌های پنجم و ششم (سیم‌های اول و دوم)	۵۶	شلال (سه‌گاه) - ۹۱

فهرست

۱۲۴	چهارمضراب دشتی	۹۲	ضربی نوا
۱۲۵	چهارمضراب چهارگاه	۹۳	گردانیه (نوا)
۱۲۶	چهارمضراب شوشتری	۹۴	چهارمضراب راست‌پنجگاه
		۹۵	زنگ شتر (راست‌پنجگاه)
		۹۶	نغمه (راست‌پنجگاه)
		۹۷	ریز تک، کمان، کمان ریز (افشاری)
		۹۸	تک، اشاره، تک ریز
		۱۰۰	تک به دو (بیات اصفهان)
		۱۰۱	تک به دو (افشاری)
		۱۰۲	آی دیلبر
		۱۰۳	تمرین کندن (افشاری)
		۱۰۴	تک به سه (شوشتری)
		۱۰۵	تک به سه (افشاری)
		۱۰۶	تک به سه (نهفت و نوا)
		۱۰۷	تک به چهار (ابوعطا)
		۱۰۸	تک به پنج (دشتی)
		۱۰۹	تمرین تکیه (افشاری)
		۱۱۰	تمرین تکیه (شور)
		۱۱۱	پژواک (افشاری)
		۱۱۲	رنگ افشاری
		۱۱۳	ریز اشاره (شوشتری)
		۱۱۴	رنگ نوا
		۱۱۶	گل من (ابوعطا)
		۱۱۸	لُلو
		۱۱۹	هوار هوار
		۱۲۰	باران باران
		۱۲۱	الله مزار
		۱۲۳	چهارمضراب راست‌پنجگاه

مقدمه

سه‌تاریکی از قدیمی‌ترین سازهای ایرانی است و صدایی ظریف و دلنشین دارد.^۱ این ساز-همان‌طور که از نامش پیدا است- تا قرن گذشته دارای سه سیم بوده است. مشتاق‌علیشاه^۲ سیم و اخوان یا سیم‌هنگام (سیم سوم) را به آن اضافه کرد و از آن تاریخ به بعد، چهار سیمه شد. سیم‌هنگام (سوم) معمولاً هم‌صدا با سیم اول (DO) کوک می‌شود که در بعضی از دستگاه‌ها و آوازها تغییر می‌کند. سیم چهارم نیز یک اکتاو بم‌تر از هنگام به صورت معمول کوک می‌شود. در بعضی از دستگاه‌ها این کوک، با توجه به اهمیت نت‌های دستگاه‌ها و آوازها، تغییر می‌کند. سیم دوم (SOL) نیز از این قاعده مستثنا نیست.

روش آموزش سه‌تار به‌طورکلی سینه به سینه بوده است. در بیش از نیم‌قرن گذشته کتاب‌هایی برای آموزش تار چاپ شده که نام سه‌تار نیز در کنار نام تار در روی صفحه‌ی عنوان بسیاری از این کتاب‌ها آمده‌است، بی‌آن که توجه خاصی به تکنیک سه‌تار در آن‌ها شده باشد. به هر حال در چند دهه‌ی اخیر، به ندرت، کتابی برای آموزش سه‌تار نوشته شده است. روشی که در این کتاب به کار گرفته شده، برای آشنایی با تکنیک‌های مناسب سه‌تار، و نیز درک نغمه‌های ایرانی و ردیف موسیقی دستگاهی است. کتاب دوره‌ی ابتدایی شامل چهار بخش است:

بخش اول. شناخت ریتم و اجرای آن

روش فراگیری ریتم ابتدا با استفاده از «اتانین»، و بعد تطبیق آن‌ها با خط موسیقی است. مسلماً توجه‌خاص و دقیق هنرجویان به خواندن و درک اتانین، باعث تقویت احساس و درک ریتم در آن‌ها خواهد شد. توصیه می‌شود تبدیل اتانین به خط نت را پس از فراگیری و درک ریتم‌ها انجام دهید و برای فراگیری کشش اتانین حتماً به تابلوی مربوط در صفحه‌ی ۱۸ توجه کنید.

نسبت کشش‌سرمشق‌های مربوط به مضارب‌ها را، تعداد چهارخانه‌های آن‌ها تعیین می‌کند. به عنوان مثال،

Tan			
-----	--	--	--

«Tan» شامل چهار خانه است و کشش آن برابر با یک سیاه (♩) است:

te		te	
----	--	----	--

و یا ت «Te» شامل دو خانه است و کشش آن برابر با یک چنگ (♪) است:

ta	ta	ta	ta
----	----	----	----

و یا ت «Ta» شامل یک خانه است و کشش آن برابر با یک دولانچنگ (♩♩) است:

۱ تنبور از سازهای کهن قبل از اسلام در ایران است که نزد اقوام مختلف با تفاوت‌هایی یافت می‌شود. سه‌تار نیز از خانواده‌ی همین ساز است که به شکل کنونی از بعد از اسلام در ایران رواج یافته و پرده بندی و تکنیک خاص آن با موسیقی دستگاهی شکل گرفته است.

۲ مشتاق‌علی‌شاه یکی از عارفان بزرگ ایران (متولد کرمان، وفات ۱۲۰۶ ه. ق.).

مقدمه

تمرین و خواندن اتانین، بدون ساز نیز در هر محیطی برای هنرجو امکان پذیر است. بنا بر این سرمشق‌های مضرب را می‌توانید بدون ساز هم تمرین کنید.

بخش دوم. پرده شناسی

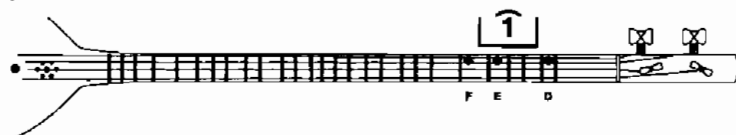
در بخش پرده شناسی با ده دستان آشنا می‌شوید که همه آن‌ها، در تکنیک، از یک شکل پیروی می‌کنند. برای اجرای درس‌های دستان‌ها، رعایت انگشت‌گذاری همزمان ضروری است. پس از فراگیری دستان‌ها می‌توانید سرمشق‌های مضرب را در دستان‌های مختلف به کار بگیرید. محل دستان‌ها با نشانه‌ی مشخص می‌شود:

دستان اول روی سیم اول

دستان اول روی سیم دوم

دستان اول روی سیم‌های سوم و چهارم

بخش سوم. آشنایی با فواصل و پرده‌های دستگاه‌ها

بخش چهارم. تمرین‌های مختلف برای دست چپ و راست

توجه به یادآوری‌ها و راهنمایی‌های زیرنویس کتاب، اطلاعات لازم را در اختیار هنرجویان عزیز می‌گذارد تا بتوانند درس‌ها را هرچه دقیق‌تر اجرا کنند.

در خاتمه، از هنرمندان جوان، آقایان علی صمدپور و علی بوستان به خاطر تلاش، همدلی و همراهی هنرمندانه‌شان؛ از دوست ارجمند آقای محمد افتخاری به خاطر دقت در ویرایش متن؛ و از دوست گرامی آقای محمد موسوی مدیر مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور به خاطر پی‌گیری و تشویق‌شان در انتشار این کتاب، از صمیم قلب سپاس گذارم.

حسین علیزاده

پاییز ۱۳۷۷

● اصطلاحات موسیقی دستگاهی مترادف با معانی آن‌ها در زبان فارسی است. گاه به معنی محل و جای، و دستگاه به معنی جای دست و محل قرار گرفتن انگشت‌ها در جاهای تعیین شده است. به عنوان مثال دستگاه شور یعنی جایگاه انگشت‌ها در فواصل تعیین شده شور و دستگاه‌ها را می‌توان به دو گروه اصلی و فرعی تقسیم کرد که به جای دستگاه‌های فرعی، عنوان آواز به کار برده می‌شود. مانند دستگاه شور، آواز دشتی، گوشه به معنی قسمتی از دستگاه یا آواز است. در هر دستگاه یا آواز به طور میانگین از ۱۰ تا ۳۰ گوشه وجود دارد. گوشه‌ها تشکیل دهنده‌ی مجموعه‌ی دستگاه یا آواز هستند.

نُت شاهد، نُتی است که بیش از نُت‌های دیگر تکرار می‌شود و آهنگ، پیرامون آن حرکت می‌کند. نُت ایست، نُتی است که آهنگ روی آن پایان می‌یابد. در آمد به معنی شروع است که معرف فضای اصلی هر دستگاه است. برگشت از گوشه به درآمد می‌گویند. نسبت زیر و بمی دو صدا را فاصله می‌گویند. فاصله‌ها در موسیقی دستگاهی، انواع مختلف دارند و نام هر دستگاه تعیین‌کننده‌ی نسبت آن‌ها است.

One of the oldest among Iranian musical instruments, *setaar* is known for its delicate euphony. Until around a century ago, the currently four-stringed instrument used to have only three strings. It was Moshtagh Alishah who added the *vakhan* string which is placed between the second and the fourth strings and, accordingly, also called the third string which is usually tuned to the first string (do). The fourth string is often tuned one octave more bass than the third string. These tunings are, of course, subject to alteration with respect to the significance of the notes of different vocals and *dastgaahs*, and such is also the case with the second string (sol).

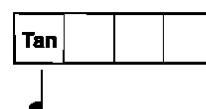
In the last half century or so, the traditional method of a tutor teaching a student how to play the *setaar* has gradually transformed into a more methodical education procedure actualized in several pedagogical books. The major deficiency, however, is that the overwhelming majority of these publications have dealt with *setaar* only as a secondary instrument discussible in *tar* education. Consequently, neither *setaar* nor the techniques for playing it have received much attention in this method. That is why this book emphasizes the appropriate techniques in learning how to play the instrument alongside describing Iranian melodies and the different *radeefs* of Iranian music. The elementary book contains four sections:

1. Identifying Rhythm and Performing It

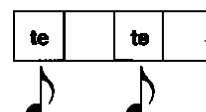
Rhythms can be learned using *attaneen* (units used to identify rhythm in Persian poetry) and adjusting them to music notes. Students are advised to emphasize and pay attention to reading and understanding *attaneen* carefully in order to consolidate their perception of rhythms. Furthermore, they should go on adjusting *attaneen* to music notes once they have mastered the rhythms, and to understand the length of *attaneen*, they should follow the instructions of the diagram on page 18.

The proportion of the lengths of the paradigms of picks is determined by the number of their blocks. For instance:

Tan includes four blocks and its length equals a quarter-tone.

Te includes two blocks and its length equals an eighth-tone.

Ta includes one block and its length equals a sixteenth-tone.

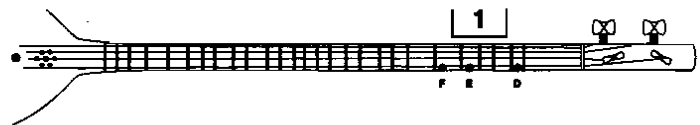
Introduction

Students do not need to have their *setaars* around to practice reading *attaneen* and practice picks based on these paradigms.

2. Tonology (Identifying Tones)

In this section, students become familiar with *dah-dastaan* (ten hands) which all follow one format when it comes to technique. In each lesson, it is very important to observe the regulations regarding how the each finger should be placed on the *setaar*. Once the different *dastaans* are acquired, students should apply the pick paradigms in other *dastaans*. The place of the *dastaans* has been identified with the symbol :

First dastaan on the first string

First dastaan on the second string

First dastaan on the third and fourth strings

3. Introduction to the Tones of the different *Dastgaahs*

4. Different Exercises for the Right and Left Hands

The instructions in the book's footnotes help the students learn the lessons and do the exercises more accurately.

Last, but not least, I should like to express my most sincere appreciation to the young artists Mr Ali Samadpoor and Mr Ali Boostan for their invaluable cooperation and efforts, my very distinguished friend Mr Mohammed Eftekhari for his meticulous editing of the text, and my dear friend Mr Mohammed Moosavi, the Director of Mahoor Institute of Culture and Art, for his encouragement and support in the publication of this book.

Hossein Alizadeh

Fall 1998

شیوهی دست گرفتن ساز

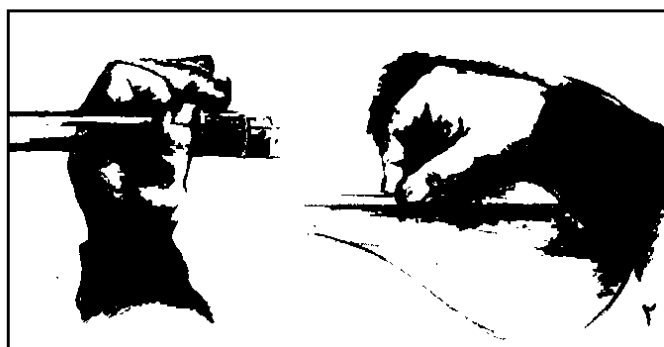

شیوهی نشستن

سه‌تار را در دو حالت نشسته (چهار زانو) روی زمین و یا صندلی می‌نوازند که در هر دو صورت کاسه‌ی ساز را باید طوری بین انتهای ران و سمت راست شکم قرار داد که صفحه‌ی آن به طرف روبه‌رو عمود بر زمین باشد.

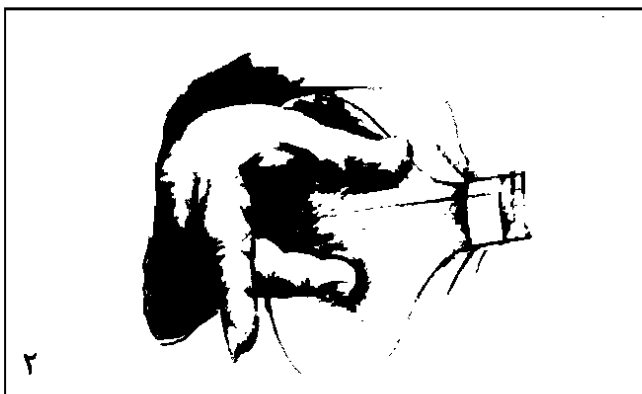
وضعیت دست راست

هر دو دست به صورت مشت نیمه‌باز روی ساز قرار می‌گیرند (شکل ۱). ابتدا دست راست از قسمت بالای سیم‌گیر یا وسط قوس بالایی کاسه، آویخته و به همان صورت مشت نیمه‌باز در روی صفحه حفظ می‌شود (شکل ۲) (دست چپ فعلاً نقش ایجاد طراز ساز در بغل را دارد که در این حالت، دسته‌ی ساز به طور آزاد بین انتهای انگشت سبابه و شست قرار می‌گیرد و همان حالت مشت نیمه‌باز را حفظ می‌کند شکل ۳).

● هنرجویان از ابتدا دقت کنند، هنگام نواختن، بدن حالت طبیعی داشته باشد و عضله‌ای در بدن منقبض نشده باشد. زیرا غیرطبیعی بودن هر عضوی باعث کوفتگی و خستگی بدن، و مانع پیشرفت لازم در تکنیک می‌شود.

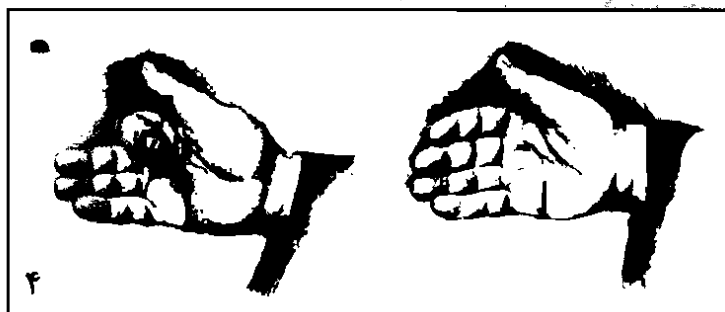
شیوهی دست گرفتن ساز

شیوهی قرار گرفتن دست راست روی ساز

دست راست از ۳ نقطه به صورت پایه با صفحه‌ی ساز تماس می‌گیرد:

۱. انتهای ساعد (در حدود دو انگشت قبل از مچ) از انتهای قوس بالایی کاسه آویخته می‌شود (بالای سیم‌گیر شکل ۱).
۲. قسمت نرم سر انگشت سوم را روی کاسه قرار دهید. این انگشت را به صورت نیمه خم، طوری روی صفحه بگذارید تا انگشت چهارم (انگشت کوچک)، هم سطح آن شود. حالت فنی انگشت سوم، زاویه‌ی ناخن را با سیم و نیز فاصله‌ی دست را با صفحه تنظیم می‌کند (شکل ۲).
۳. انتهای شست در ابتدای گلوپی بالای کاسه قرار می‌گیرد که در این حالت، بین ساعد و شست، قوس ایجاد می‌شود. کف دست نیز باید حالت قوس دار داشته باشد. انگشت اول (سبابه) را - که بلندی ناخن آن در حدود ۳ تا ۴ میلی متر است - از بند دوم حرکت دهید. انگشت دوم (میانی) آزاد است و همراه با انگشت سبابه در حالت نیمه خم حرکت می‌کند. برای اجرای مضراب راست (۸)، انگشت سبابه کاملاً به طرف بیرون باز می‌شود و از همان جا به سیم ضربه می‌زند. ناخن فقط در همین حرکت به سیم می‌خورد و نباید آن را بکند. حرکت انگشت سبابه برای اجرای مضراب راست با لمس کردن انتهای شست به پایان می‌رسد و از همین جا حرکت برای اجرای مضراب چپ (۷) آغاز می‌شود. در این حالت سعی کنید نیمه‌ی چپ ناخن را به طور نیمه عمود به سیم بزنید و مجدداً انگشت سبابه را به طرف انتهای شست حرکت دهید. ناخن باید گرد و بدون زاویه باشد و موازی با سیم‌ها حرکت نکند (شکل ۳).

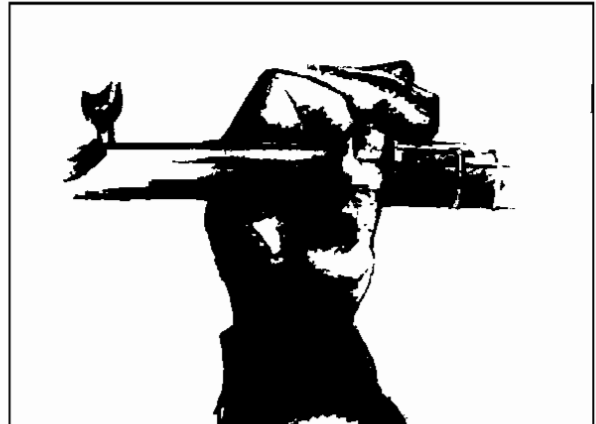

- رعایت اصول مربوط به وضعیت دست‌ها روی ساز، باعث زیبایی و راحتی حرکت آن‌ها می‌شود.
- انگشت سبابه‌ی دست راست باید از بند دوم خم شود (شکل ۴).

شیوهی دست گرفتن ساز

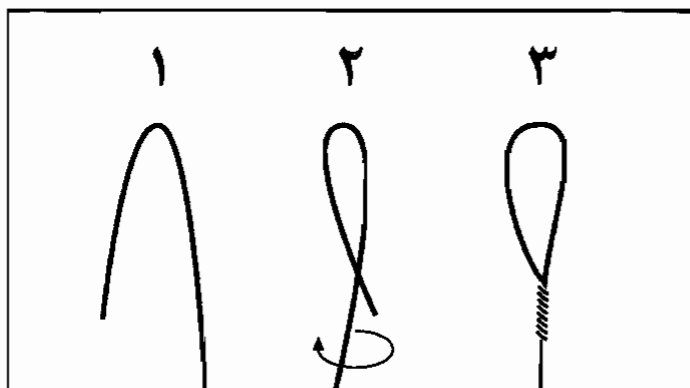
وضعیت دست چپ

دست چپ به بدن نچسبد و به طور طبیعی از بدن فاصله داشته باشد. این فاصله اگر بیش از اندازه باشد باعث خستگی سریع دست می شود. دسته ی ساز راطوری بگیرید که پشت دست به طرف چپ، و کف دست به طرف راست باشد. دسته ی ساز بین انگشت اول دست چپ (سبابه) و شست قرار می گیرد و بند دوم شست، روی دسته خوابانده می شود. وجود کمی فضای خالی در پشت دسته - میان انگشت سبابه و شست - برای حرکت دست لازم است. در حالت طبیعی، شست بالای انگشت سبابه قرار می گیرد.

- دست چپ نباید نیروی بیش از اندازه برای گرفتن پرده ها به کار گیرد.
- فشار بیش اندازه ی دست چپ، باعث بد شکل شدن و شکستن انگشت ها روی دسته می شود.

شیوهی انداختن سیم

شیوهی انداختن سیم
سیم‌های سه تار معمولاً به این ترتیب
انتخاب می‌شوند:

- سیم اول، شماره‌ی ۱۸ (یا ۲۰)
- سیم دوم، شماره‌ی ۲۰ (یا ۲۲)
- سیم سوم، شماره‌ی ۱۸ (یا ۲۰)
- سیم چهارم، شماره‌ی ۳۵ (یا ۴۰)

برای بستن سیم ابتدا سیم را با ساز اندازه بگیرید و بعد آن را قطع کنید. یک سر سیم را به اندازه‌ی ۲ تا ۳ سانتی متر خم کنید و روی خود سیم قرار دهید. خم کردن سیم نباید باعث تا شدن و شکنندگی آن شود. حالا این قسمت از سیم را به صورت دولا با انگشت های شست و سبابه‌ی دست چپ بگیرید و انگشت سبابه‌ی دست راست را داخل حلقه‌ی حاصل از خمیدگی سیم قرار دهید و آن را بپیچانید. برای انجام این کار، دست راست باید طوری عمل کند که هر دو رشته‌ی سیم خوب به هم پیچیده شوند تا کوک بیشتر ثابت بماند (اگر فقط یک سیم به دور سیم دیگر بپیچد، گره محکم نخواهد شد و باز می‌شود. هنگام پیچیدن، سر سیم دیگر باید آزاد باشد). پس از آن که یک سر سیم پیچیده شد، سر دیگر را از داخل سیم بند رد کنید، گره‌ی مختصری به همان صورت بزنید، گوشه‌ی ساز را داخل حلقه‌ی سیم نمایید و آن را ابتدا در طرفین گوشه‌ی، و پس از محکم شدن در جهت چپ روی قسمت عمودی گوشه‌ی بپیچید. بعد سر دیگر سیم را به سیم گیر وصل کنید و با چرخاندن گوشه‌ی به طرف چپ صدای دلخواه را انتخاب کنید.

به طور معمول، سیم اول سه تار نسبت به دیاپازون، «سی بمل» یا «لا» و هنگام همراهی با سازهای دیگر مطابق با «دو» دیاپازون کوک می‌شود. سیم دوم، فاصله‌ی چهارم درست، پایین تر از سیم اول (سل) کوک می‌شود. ضمناً سیم دوم از قدیم معمولاً برای اجرای دستگاه راست پنجگاه، «فا» کوک می‌شده است. سیم سوم و چهارم معمولاً به صورت اکتاو و یا فواصل دیگر نسبت به هم کوک می‌شوند.

لازم به یاد آوری است که سیم سوم هم صدا با سیم اول، و سیم چهارم یک اکتاو بم تر کوک می‌شوند. در بعضی دستگاه‌ها یا آوازها سیم سوم و چهارم، «ر» و در بعضی دیگر مانند شور سل، سیم سوم، «دو» و سیم چهارم، «فا» و در سه گاه، به ترتیب سیم سوم، «لا گرن» و هم صدا با پرده‌ی اول سیم «سل» و سیم چهارم، «فا» کوک می‌شوند. بعضی از کوک‌های دیگر بنا به اهمیت نت‌های خاص دستگاه‌ها یا آوازها به ابتکار نوازنده انتخاب می‌شوند.

● سیم‌های سه تار تا حدود نیم قرن گذشته، بیش تر از جنس ابریشم بود و بعدها به فلز (از جنس فولاد و مس و برنج) تبدیل شد.

شیوهی بستن پرده‌های سه‌تار

شیوهی بستن پرده‌های سه‌تار

ابتدا جای پرده‌های قبلی را علامت‌گذاری نمایید. بعد پرده‌های کهنه را قطع و روی دسته را با پارچه‌ای که اندکی مرطوب است تمیز کنید. پرده‌ای که از جنس زه است باید با قطر متوسط انتخاب شود. پس از قطع پرده برای اندازه‌های مناسب سه‌تایی یا چهارتایی، آن‌ها را به ترتیب زیر ببندید (قبل از بستن، پرده را با پارچه‌ای که کمی نم دارد مرطوب کنید):

پرده‌های سه‌تار

سه‌تار معمولاً ۲۵ پرده دارد که به صورت سه‌تایی یا چهارتایی روی دسته بسته می‌شوند. مبنای پرده‌بندی سه‌تار و تار از قدیم بر اساس فواصل دستگاه شور (سُل) تنظیم می‌شده و پرده‌های اصلی، چهارتایی و بقیه سه‌تایی بسته می‌شده است.

ترتیب قرار گرفتن پرده‌ها روی دسته از بم به زیر: (به ترتیب نام نت‌ها روی سیم اول)

۱۴.	سی گُرُن	B $\flat$	سه لا
۱۵.	سی	B	سه لا
۱۶.	دو	C	چهار لا
۱۷.	ر گُرُن	D $\flat$	سه لا یا چهار لا
۱۸.	ر	D	چهار لا
۱۹.	می بَمَل	E $\flat$	چهار لا
۲۰.	می گُرُن	E $\flat$	سه لا
۲۱.	می	E	سه لا
۲۲.	فا	F	چهار لا
۲۳.	فادیز	F $\sharp$	سه لا
۲۴.	سُل	G	چهار لا
۲۵.	لا بَمَل	A $\flat$	سه لا

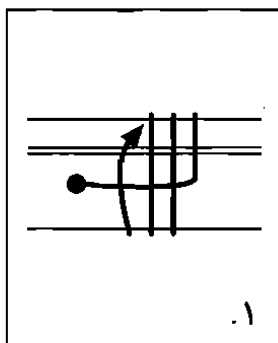
۱.	ر گُرُن	D $\flat$	چهار لا
۲.	ر	D	چهار لا
۳.	می بَمَل	E $\flat$	چهار لا
۴.	می گُرُن	E $\flat$	سه لا
۵.	می	E	چهار لا
۶.	فا	F	چهار لا
۷.	فاسُری	F $\sharp$	سه لا
۸.	سُل گُرُن	G $\flat$	سه لا
۹.	سُل	G	چهار لا
۱۰.	لا بَمَل	A $\flat$	سه لا یا چهار لا
۱۱.	لا گُرُن	A $\flat$	چهار لا
۱۲.	لا	A	سه لا
۱۳.	سی بَمَل	B $\flat$	چهار لا

● هنرجویان توجه کنند، که هنگام تمرین، با دست‌های پاکیزه ساز بنوازند؛

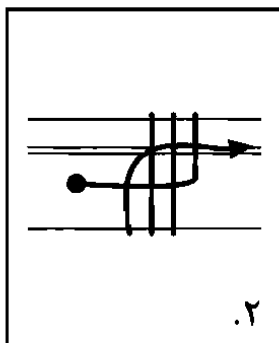
زیرا دست، هم راحت‌تر و بهتر روی ساز حرکت می‌کند و هم پرده‌های ساز، زود دچار پوسیدگی نمی‌شوند.

● بعضی از نوازندگان تعداد ۲۸ پرده نیز روی دسته ساز می‌بندند که ۳ پرده‌ی اضافه را استاد علی‌نقی وزیری در تار به کار گرفته و در حال حاضر در تار متداول‌تر است.

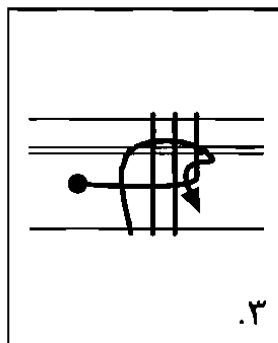
شیوهی بستن پرده‌های سه‌تار

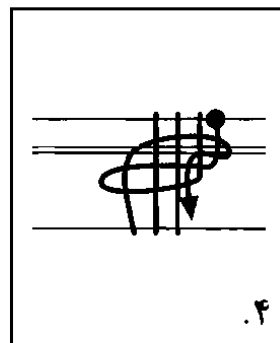
۱.

۲.

۳.

۴.

مرحله‌ی اول

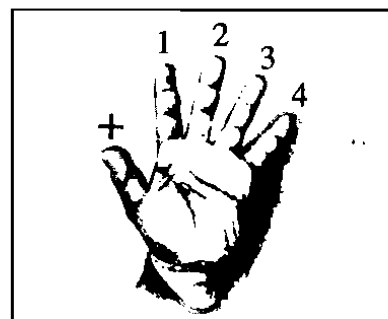
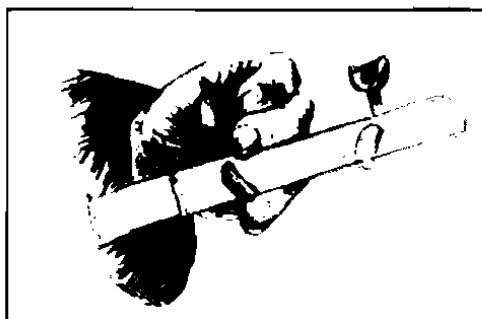
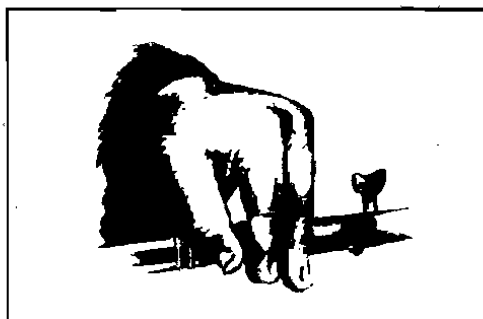
یک سر پرده را پایین و به موازات شیار دسته، طوری بخوابانید که سر پرده (طرف چپ) - به اندازه‌ای که بتوانید آن را در دست بگیرید و بکشید - آزاد بماند و بعد سر دیگر پرده (طرف راست) را پس از ۳ یا ۴ بار پیچاندن دور دسته و روی سر دیگر پرده، از طرف چپ، از داخل شیار و از زیر پرده‌ی بسته شده رد کنید و هر دو سر پرده‌ی طرف راست را آرام بکشید. در این حالت گره‌ی اولیه در پایین شیار دسته - بی‌آن که نیاز باشد پرده را با دست نگه داریم - باید روی دسته قرار گیرد.

مرحله‌ی دوم

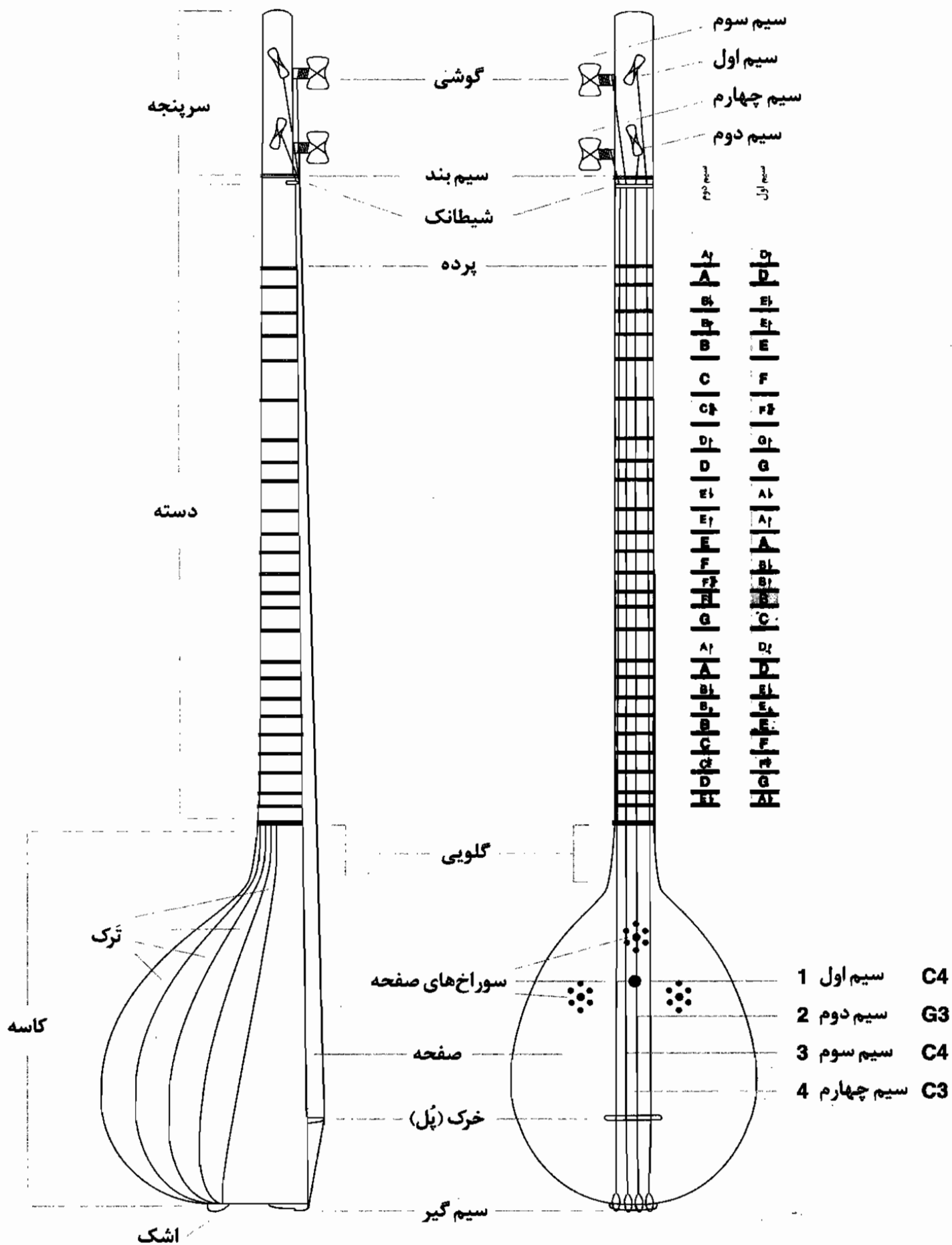
سر آزاد پرده (طرف راست) را دوباره از طرف چپ داخل شیار، از زیر پرده‌ی بسته شده رد کنید و کمی بکشید تا حلقه‌ای ایجاد شود، بعد دو سر پرده را از داخل حلقه (سر پرده از طرف راست از بالا و سر طرف چپ از پایین حلقه) رد کنید و آرام و محکم در جهت مخالف هم بکشید تا گره‌ی دوم ایجاد شود. پس از بردن زائده‌ها، پرده را به طرف پایین دسته بکشید تا کاملاً محکم شود (برای محکم شدن پرده، ابتدا آن را در محل باریک‌تر دسته گره بزنید و بعد به طرف محل اصلی آن در قسمت ضخیم‌تر دسته بکشید).

شیوه‌ی کوک کردن

هنگام کوک کردن ساز، سر پنجه را طوری در دست چپ بگیرید که (برای کوک کردن سیم‌های اول و دوم) دو انگشت سوم و چهارم، پشت سر پنجه و انگشت‌های شست و اول و دوم، دورگوشی‌های مربوطه؛ و (برای کوک کردن سیم‌های سوم و چهارم) دو انگشت سوم و چهارم در زیر دسته (سر پنجه) و سه انگشت شست و اول و دوم، دورگوشی‌های مربوطه قرار گیرند. ابتدا گوشه‌ی را کمی به طرف راست بگردانید تا سیم آزاد شود و همزمان با نواختن چند مضراب بر آن و گوش کردن دقیق به صدای آن‌ها، گوشه‌ی را به تدریج به طرف چپ بگردانید و با استفاده از انگشت‌های واقع در دو طرف سرپنجه، گوشه‌ی را در جای خود محکم و تثبیت کنید.

سه تار از تمام رخ و نیم رخ

معرفی شکل‌های کشش‌ها

Tan nan nan nan
تن نن نن نن

گرد	=	
سکوت گرد	=	

Tan nan nan
تن نن نن

سفید نقطه‌دار	=	
سکوت سفید نقطه‌دار	=	

Tan nan
تن نن

سفید	=	
سکوت سفید	=	

Taan
تان

سیاه نقطه‌دار	=	
سکوت سیاه نقطه‌دار	=	

Tan
تن

سیاه	=	
سکوت سیاه	=	

tee
تی

چنگ نقطه‌دار	=	
سکوت چنگ نقطه‌دار	=	

te
ت

چنگ	=	
سکوت چنگ	=	

taa
تا

دولا چنگ نقطه‌دار	=	
سکوت دولا چنگ نقطه‌دار	=	

ta
ت

دولا چنگ	=	
سکوت دولا چنگ	=	

too
تو

سه لا چنگ نقطه‌دار	=	
سکوت سه لا چنگ نقطه‌دار	=	

to
ت

سه لا چنگ	=	
سکوت سه لا چنگ	=	

● سکوت‌هایی که زیر نت‌ها آورده شده برابر نت‌های مربوطه است. مثال: کشش سکوت سفید برابر نت سفید معادل ۲ ضرب است.

معرفی شکل‌های سه بر دو

Tan-na-ta تن نَ تَ =

Tan		na		ta											
-----	--	----	--	----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

te-ne-te تَ نَ تَ =

te	ne	te													
----	----	----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

ta-na-ta تَ نَ تَ =

ta	na	ta													
----	----	----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

to-no-to تَ نَ تَ =

to	no	to													
----	----	----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

● سه بر دو (تریوله): سه نُت در زمان دو نُت اجرا می شود.

Tan Tan = Tan-na-ta

te te = te-ne-te

ta ta = ta-na-ta

to to = to-no-to

نشانه‌ها

∧ راست

V چپ

⤴ درآب

T ریز

⤴ تک ریز

Y
T چپ ریز

⤴
T درآب ریز

ø
T کنده ریز

U
T کمان ریز

U کمان

ℓ تکیه

ø کندن

♩ تمام نت‌ها یک اکتاو بم‌تر اجرا شوند

tr ریزاشاره (تریل)

♩ پژواک (تریل با یک مضرب)

⌋ نت باریک (اشاره)

⌋ چپ خفیف

> آکسان

┌ نشانه دستان

1 3 انگشت گذاری هم زمان

1, 2, 3 انگشت گذاری روی سیم اول

1, 2, 3 انگشت گذاری روی سیم دوم

1, 2, 3 انگشت گذاری روی سیم‌های سوم و چهارم

b بمَل

..... دیز

♩ کُرُن

♩ سُرِی

کوک‌های سه‌تار

- توجه داشته باشید که نُت روی خط حامل بدون کلید، نشان‌دهنده‌ی هیچ صدایی از نظر زیری و بمی نیست و فقط تعیین‌کننده‌ی کشش‌ها است.
- سرمشق‌های مضرب را با سیم‌های آزاد اجرا کنید.
- کوک‌های فوق با توجه به درس‌های مختلف کتاب در نظر گرفته شده‌است، اما کوک‌های دیگری نیز برای سه‌تار به کار گرفته می‌شود.

سر مشق های مضراب (با تقسیم های چهارتایی)

1

TanTanTanTan.

▲				▼				▲				▼			
---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--

2

TanTanTanTan

▲				▲				▼				▲			
---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--

3

TanTanTanTan

▲				▼				▼				▼			
---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--	---	--	--	--

4

teteTanteteTan

▲		▼		▲				▲		▼		▲			
---	--	---	--	---	--	--	--	---	--	---	--	---	--	--	--

1.	Tan				Tan				Tan				Tan			
4.	te		te		Tan				te		te		Tan			

- هنگام اجرای سر مشق ها، برای دیدن سیم ها به روی ساز خم نشوید و فراموش نکنید در هر صورت بدن باید حالت طبیعی خود را حفظ کند.
- هر کدام از درس ها را چندین بار تمرین کنید و برای تسلط بیش تر می توانید آن ها را به صورت معکوس نیز اجرا کنید.
- هنگام اجرا، اتانین را همزمان بخوانید.
- خط های خاکستری معرف تقسیم های چهارتایی هستند.
- مقیاس علامت های راست و چپ از نظر ضخامت:

مضراب راست ▲ مضراب چپ ▼

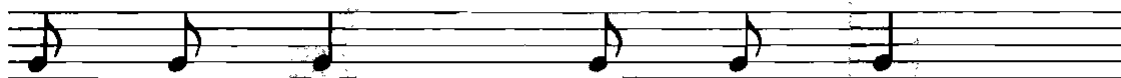
= ▲
 = ▼
 = ▲
 = ▲

Tan te ta to

سرمشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

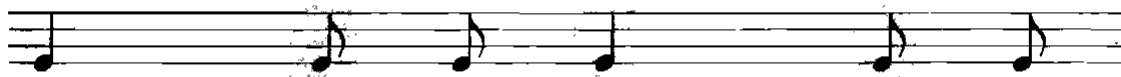
5

te	te	Tan				te	te	Tan			
∨	∧	∨				∨	∧	∧			

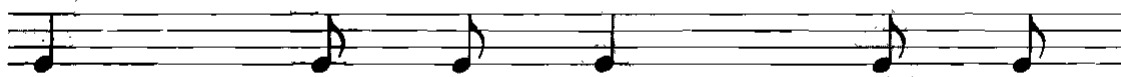
6

Tan			te	te	Tan			te	te
∧			∨	∨	∧			∨	∨

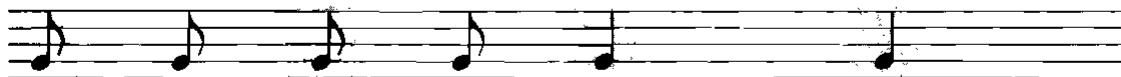
7

Tan			te	te	Tan			te	te
∨			∧	∧	∨			∧	∧

8

te	te	te	te	Tan			Tan		
∧	∨	∧	∨	∧			∨		

6.

Tan			te	te	Tan			te	te
-----	--	--	----	----	-----	--	--	----	----

8.

te	te	te	te	Tan			Tan		
----	----	----	----	-----	--	--	-----	--	--

● برای تکرار هر مضراب، ناخن به همان حالت اول برگردد.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

A musical staff showing a sequence of notes: G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (half). There are rests for the next two measures, followed by D5 (half) and E5 (half). The key signature has one sharp (F#).

خط‌های پهن عمودی دنبال کنید.

سر مشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

13 ta ta ta ta ta ta ta ta Tan Tan

^	v	^	v	v	^	v	^	^				v			
---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--	--	---	--	--	--

14 ta ta ta ta ta ta ta ta te te Tan

^	v	^	v	^	v	^	v	^		v	^			
---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	---	---	--	--	--

15 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta te te

^	v	^	v	^	v	^	v	^	v	^	v	^	v	
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--

16 ta ta ta ta ta ta ta ta te te Tan

v	^	^	^	v	^	^	^	v		^	v			
---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	---	---	--	--	--

13. ta ta ta ta ta ta ta ta Tan Tan
14. ta ta ta ta ta ta ta ta ta te Tan
15. ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta

● پس از فراگیری می‌توانید کمی تندتر اجرا کنید.

سر مشق های مضراب (با تقسیم های چهارتایی)

17 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta Tan

18 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta Tan

19 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta te te

20 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta

20. ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta

- هنگام اجرا حتماً بدن حالت طبیعی خود را حفظ کند.
- خستگی جسمانی، یکی از عوارض غیرطبیعی بودن حالت بدن هنگام نواختن است.

سر مشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

21 te ta ta te ta ta te ta ta Tan

∇		∧	∧	∇		∧	∧	∇		∧	∧	∇			
---	--	---	---	---	--	---	---	---	--	---	---	---	--	--	--

22 tee ta tee ta tee ta Tan

∧		∇	∧		∇	∧		∇	∧				
---	--	---	---	--	---	---	--	---	---	--	--	--	--

23 tee ta tee ta tee ta Tan

∇		∧	∇		∧	∇		∧	∇				
---	--	---	---	--	---	---	--	---	---	--	--	--	--

24 tee ta ta ta ta ta ta ta ta ta te te

∧		∇	∧	∇	∧	∇	∧	∇	∧	∇	∧	∇		∇
---	--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	---

21. te ta ta te ta ta te ta ta Tan

22. tee ta tee ta tee ta Tan

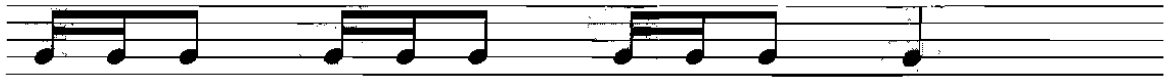
24. tee te ta ta ta ta ta ta ta ta te ta

● قبل از نواختن ، سر مشق‌ها را بدون ساز با اتانین بخوانید.

سر مشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

25 ta ta te ta ta te ta ta te Tan

^	v	^		^	v	^		^	v	^		^		
---	---	---	--	---	---	---	--	---	---	---	--	---	--	--

26 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta Tan

^	v	^	^	^	v	^	^	^	v	^	^	v		
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--

27 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta Tan

^	^	^	^	v	v	v	v	^	^	^	^	v		
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--

28 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta Tan

v	v	^	^	^	^	v	v	v	^	v	^	v		
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--

25. ta ta te ta ta te ta ta te Tan

● مضراب‌ها را می‌توانید به سلیقه‌ی خود با سیم‌های مختلف ترکیب کنید.

سر مشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

29 tee ta te ta ta ta ta ta ta te te

▲			▼	▲		▼	▼	▲	▼	▲	▼	▲		▼	
---	--	--	---	---	--	---	---	---	---	---	---	---	--	---	--

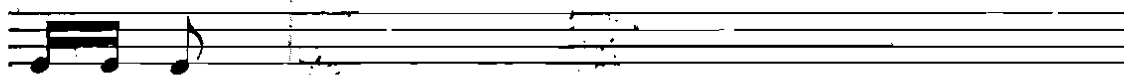
30 ta ta ta ta te ta ta ta ta ta ta Tan

▼	▲	▼	▲	▼		▲	▲	▼	▲	▼	▲	▼			
---	---	---	---	---	--	---	---	---	---	---	---	---	--	--	--

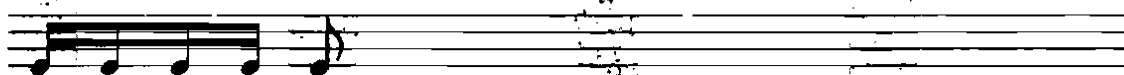
31 ta ta te

▲	▼	▲													
---	---	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

32 ta ta ta ta te

▲	▼	▲	▼	▲											
---	---	---	---	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

29. tee ta ta ta ta ta ta ta ta te ta

tee			ta	ta		ta	ta	ta	ta	ta	ta	te		ta	
-----	--	--	----	----	--	----	----	----	----	----	----	----	--	----	--

30. ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta Tan

ta	ta	ta	ta	ta		ta	ta	ta	ta	ta	ta	Tan			
----	----	----	----	----	--	----	----	----	----	----	----	-----	--	--	--

31. ta ta te

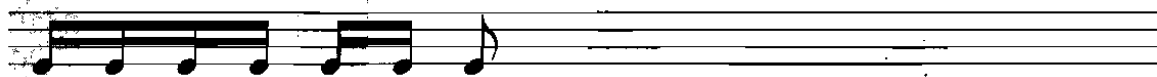
ta	ta	te													
----	----	----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

● هر سر مشق را چندین بار تکرار کنید.

سر مشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

33 ta ta ta ta ta ta te

^	v	^	v	^	v	^									
---	---	---	---	---	---	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

34 ta ta ta ta ta ta ta ta te

^	v	^	v	^	v	^	v	^							
---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--	--	--	--	--	--

35 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta te

^	v	^	v	^	v	^	v	^	v	^					
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--	--	--	--

36 ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta te

^	v	^	v	^	v	^	v	^	v	^	v	^			
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--	--	--

33. ta ta ta ta ta ta te

● نت‌های آخر را به اندازه ی کشش تعیین شده بنوازید.

سرمشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

[illegible]

38 to to to to to to ta ta ta ta te te Tan

^v	^v	^v	^v	^	v	^	v	^		^		^
----	----	----	----	---	---	---	---	---	--	---	--	---

[illegible][illegible]

40 to to to to te to to to to te to to to to te to to to to te

 ^v ^v ^ ^v ^v ^ ^v ^v ^ ^v ^v ^

38.	to to	to to	to to	to to	ta	ta	ta	ta	te		te		Tan			
-----	-------	-------	-------	-------	----	----	----	----	----	--	----	--	-----	--	--	--

40.	to	to	to	te		to	to	to	ta		to	to	to	te		to	to	to	te	
-----	----	----	----	----	--	----	----	----	----	--	----	----	----	----	--	----	----	----	----	--

- پس از تمرین پی درپی 10، به جای شمارش آن، سعی کنید از طریق حفظ و حس ریتم، تعداد درست آن را اجرا کنید.
- برای خواندن سرمشق‌ها بدون ساز از چهار انگشت دست برای شمارش ریتم‌ها استفاده کنید.

سر مشق های مضراب (با تقسیم های چهارتایی)

41 to to tee to to tee to to to to ta ta Tan

42 tee ta Tan tee to to te te

43 te te tanata te te te tanata te

44 tanata te ta ta ta ta to to to to to to to to Tan

41.	to to	tee			to to	tee			to to	to to	ta	ta	Tan		
42.	tee				ta	Tan			tee			to to	te	te	
43.	te		te		tanata	te		te		ta		tanata	te		
44.	tanata	te		ta	ta	ta	ta	to to	to to	to to	to to	to to	Tan		

● to to tee در عمل همان درآب است که برای سهولت در نوشتن و خواندن به این شکل نوشته می شود.

● درآب از سه مضراب راست چپ راست تشکیل می شود که دو مضراب با سرعت تند، تزئین کننده ی مضراب آخر است.

● tenete سه بر دو و یا تریوله در زمان دو te یعنی سه چنگ در زمان دو چنگ اجرا می شود.

● tanata سه دولاچنگ در زمان دو دولاچنگ است.

سر مشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

45 tonoto tonoto ta to to te

^v^	^v^	^v	^v	^v											
-----	-----	----	----	----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

3 3

46 tonoto tonoto te te tonoto tonoto Tan

^v^	^v^	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v
-----	-----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

3 3 3 3

47 tonoto ta tonoto ta tonoto ta tonoto ta tonoto ta tonoto ta Tan

^v^	^v	^v^	^v	^v^	^v	^v^	^v	^v^	^v	^v^	^v	^v^	^v	^v^	^v
-----	----	-----	----	-----	----	-----	----	-----	----	-----	----	-----	----	-----	----

3 3 3 3 3 3

48 ta toto toto toto toto toto toto te toto toto Tan

^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v	^v
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

45.	tonoto	tonoto	ta	to to	te										
46.	tonoto	tonoto	te		te		tonoto	tonoto	Tan						
48.	te	to to	to to	to to	to to	to to	to to	to to	to to	te		to to	to to	Tan	

- درس ۴۸ تمرین برای تک ریز
- تک ریز، به ریزی گفته می‌شود که مضراب راست اول، با شدت و مکث بیشتری اجرا می‌شود.

سر مشق‌های مضراب (با تقسیم‌های چهارتایی)

49 toto toto te ta ta ta ta toto toto toto toto Tan

^v	^v	^		^	v	^	v	^v	^v	^v	^v	^			
----	----	---	--	---	---	---	---	----	----	----	----	---	--	--	--

50 toto ta ta ta toto ta ta ta toto ta ta ta Tan

^v	^	^	^	^v	^	^	^	^v	^	^	^	^			
----	---	---	---	----	---	---	---	----	---	---	---	---	--	--	--

49. to to to to te ta ta ta ta to to to to to to to to Tan

50. to to ta ta ta to to ta ta ta to to ta ta ta Tan

● با استفاده از آتالین می‌توانید، خودتان ریتم‌های جدیدی بیافرینید.

سرمشق‌های مضراب (با تقسیم‌های سه‌تایی)

51

te		ta	ta	ta	ta	tee					
^		v	^	^	v	^					

52

te		ta	ta	ta	ta	ta	ta	ta	ta	ta	ta
^		v	^	^	v	^	^	v	^	^	v

53

te		ta	te		ta	ta	ta	tee		
^		v	^		v	^	^	v	^	

54

ta	ta	ta	te		ta	ta	ta	ta	ta	te
^	^	v	^		v	^	^	v	v	^

51.

te		ta	ta	ta	ta	tee			tee	
----	--	----	----	----	----	-----	--	--	-----	--
52.

te		ta	ta	ta	ta	ta	ta	ta	ta	ta
----	--	----	----	----	----	----	----	----	----	----
53.

te		ta	ta		ta	ta	te	ta	tee	
----	--	----	----	--	----	----	----	----	-----	--
54.

ta	ta	ta	ta		ta	ta	ta	ta	ta	ta
----	----	----	----	--	----	----	----	----	----	----

- هر کدام از این سرمشق‌ها را می‌توانید پایه‌ی یک چهارمضراب فرض کنید و با به کارگیری سیم‌های مختلف کمی حالت ملودیک به آن‌ها بدهید.
- چهار مضراب نام یکی از فرم‌های موسیقی دستگاهی است که معمولاً با ریتم‌های ترکیبی و با سرعت تند در دستگاه‌ها و گوشه‌های مختلف اجرا می‌شود.
- در قدیم، چهارمضراب فقط با تقسیم‌های چهارتایی نواخته می‌شد، که بعدها در ریتم سه‌تایی نیز گسترش یافته‌است.

تمرین سرمشق‌های مضارب (با تقسیم‌های چهارتایی)

[illegible]

(continued)

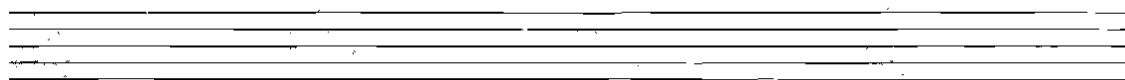
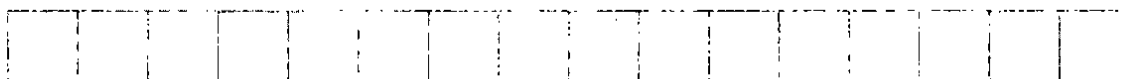
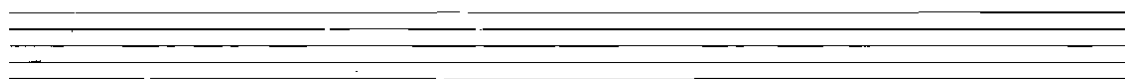
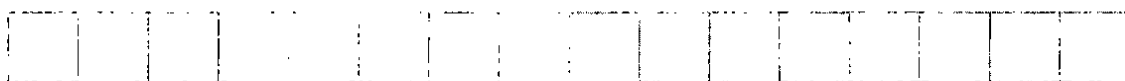
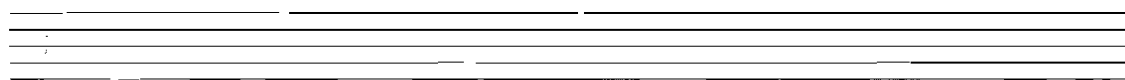
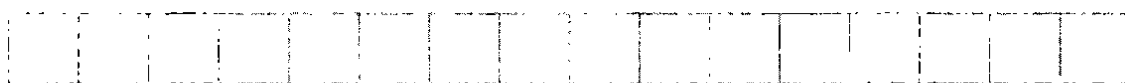
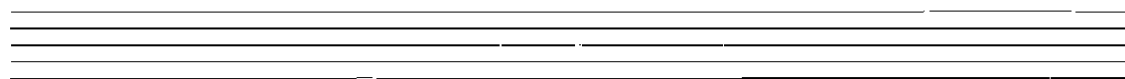
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

[illegible][illegible]

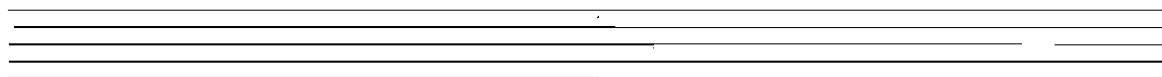
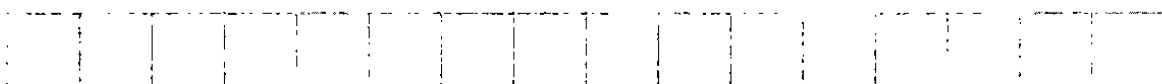
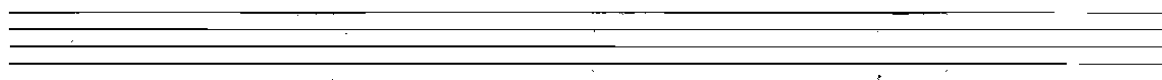
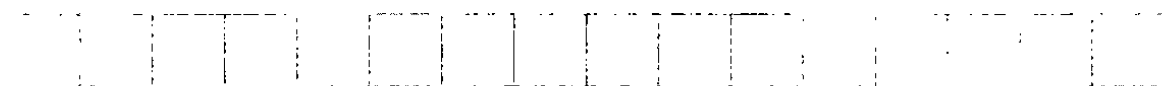
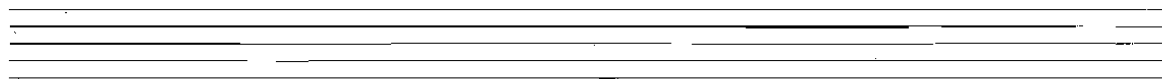
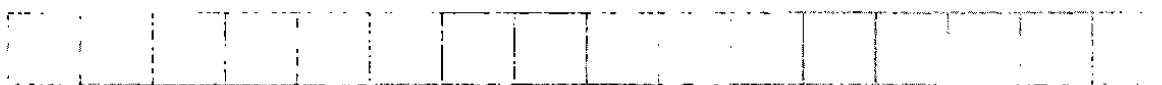
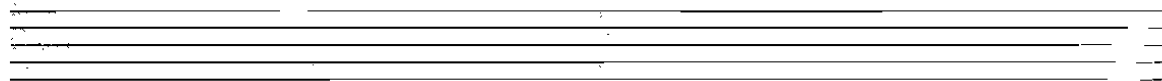
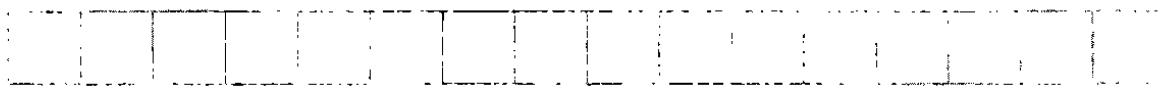
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

● در این قسمت با استفاده از اتانین سرمشق‌های جدید بنویسید.

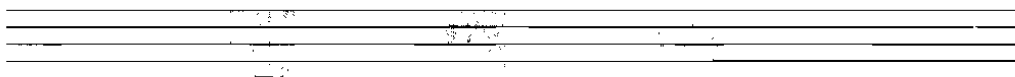
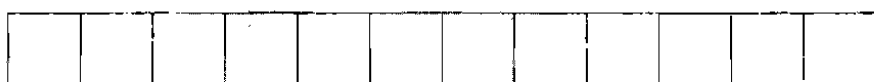
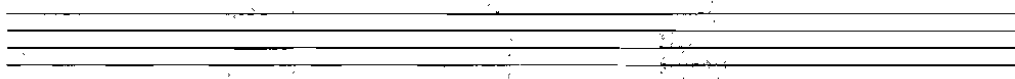
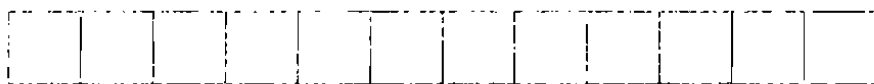
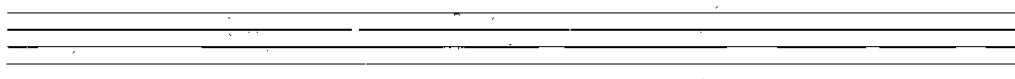
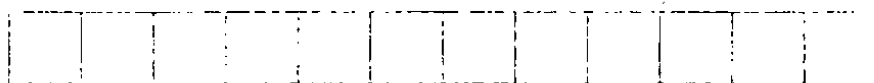
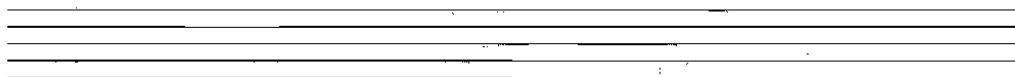
تمرین سرمشق‌های مضرب (با تقسیم‌های چهارتایی)

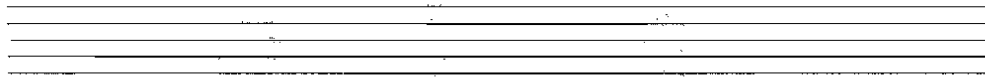
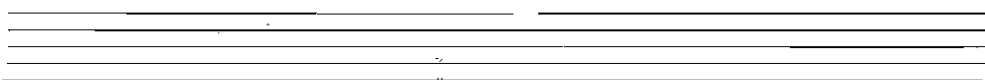
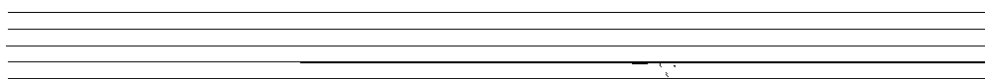
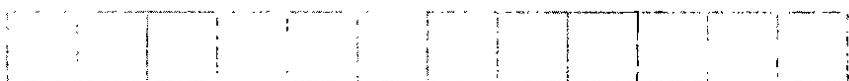
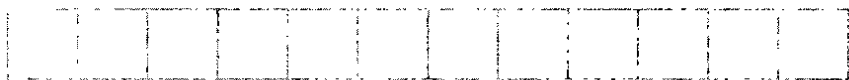
تمرین سرمشق‌های مضرب (با تقسیم‌های چهارتایی)

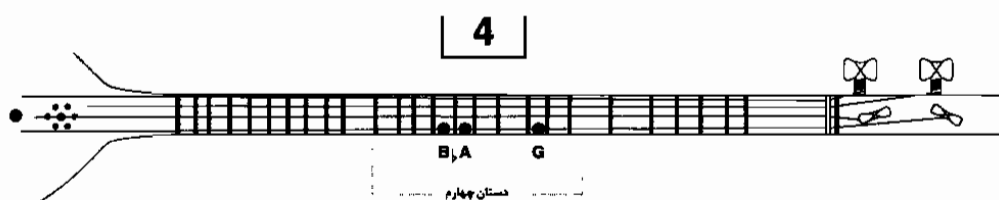
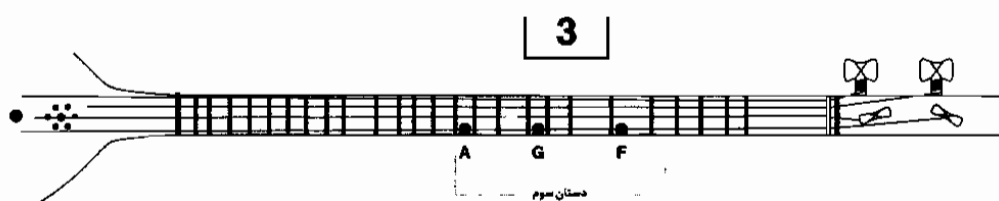
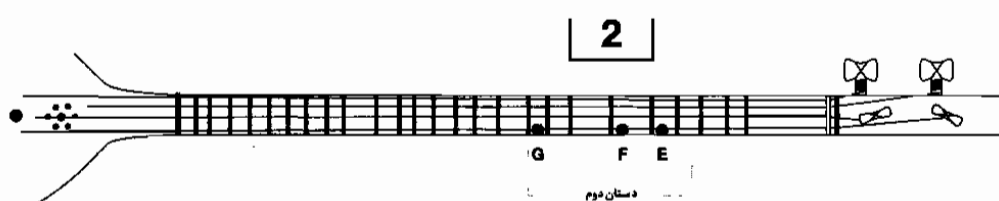
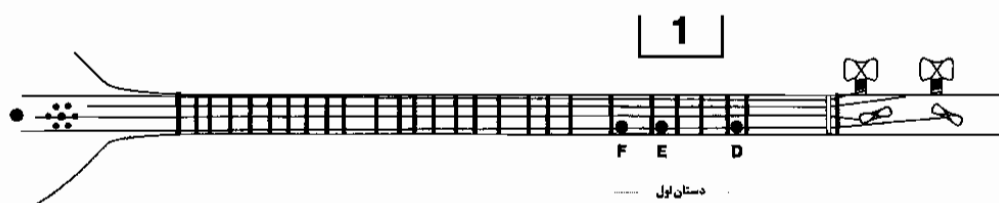
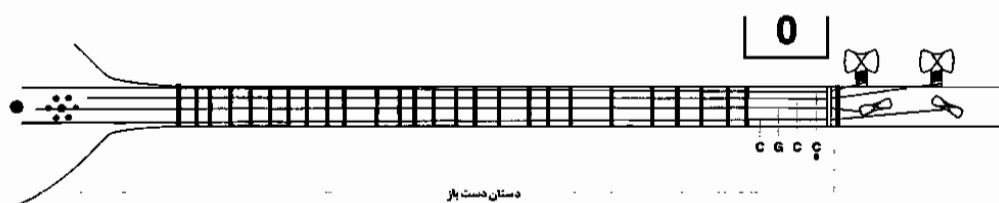
تمرین سرمشق‌های مضراب (با تقسیم‌های سه‌تایی)

تمرین سرمشق‌های مضراب (با تقسیم‌های سه‌تایی)

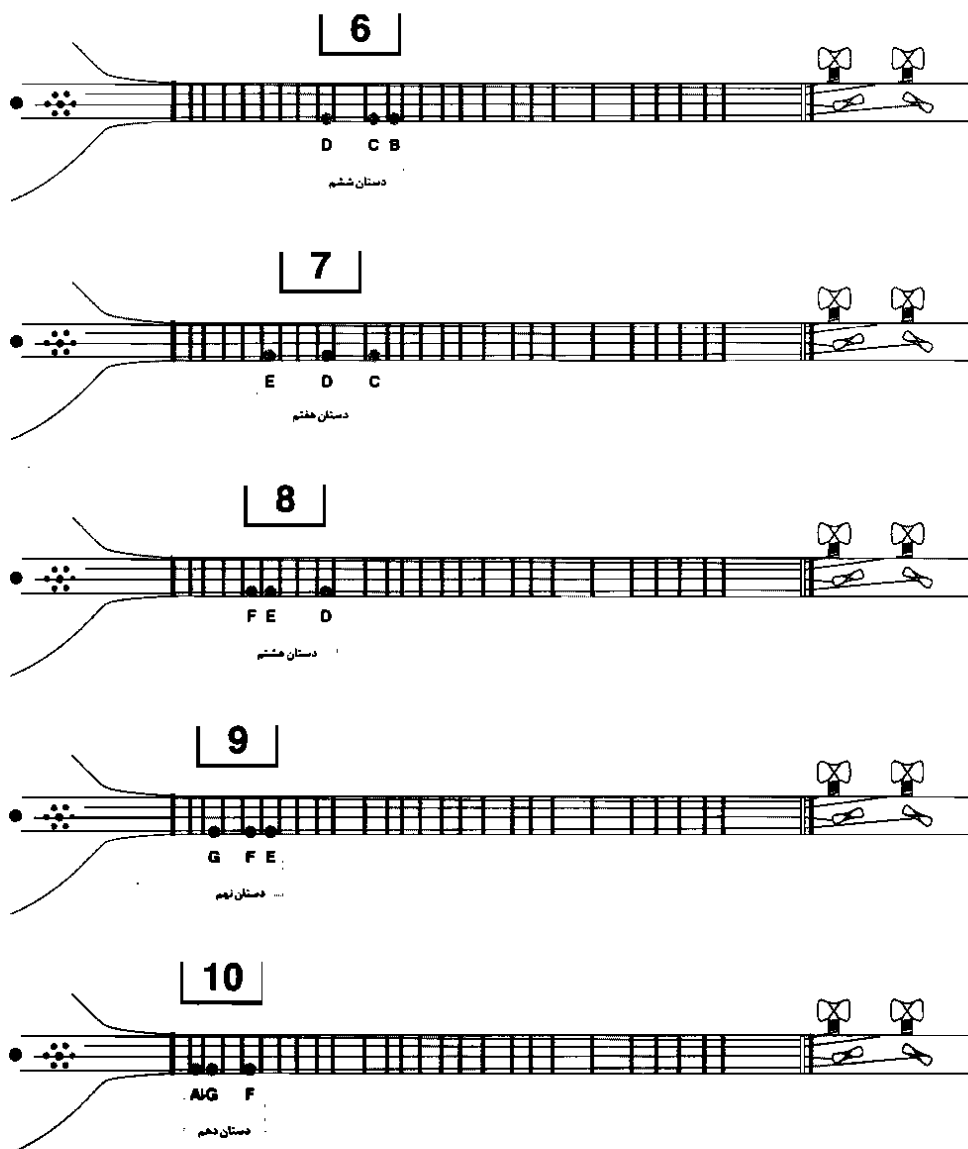

آشنایی با دستان‌ها

- در این کتاب دسته‌ی سه‌تار به ده دستان تقسیم شده و هر دستان شامل سه نت است که به صورت پیوسته یا گسسته، در محدوده‌ی تعیین شده به کار رفته است.
- به عنوان مثال دستان اول [1] یعنی انگشت گذاری روی نت های ر، می، فا روی سیم اول و یا دستان اول روی سیم دوم [1] شامل نت های لا، سی، دو. اگر سیم سوم هم صدا با سیم اول (دو) و سیم چهارم یک اکتاو به‌تر کوک شوند، محل دستان‌ها همانند سیم اول است [1].
- دستان باز به معنی آزاد بودن سیم‌ها است و بدون انگشت گذاری اجرا می‌شود.
- انگشت اول معرف شماره‌ی دستان است.
- جای دستان‌ها را روی ساز می‌توانید امتحان کنید.
- هنرجویان می‌توانند برای آشنایی بیشتر با دستان‌ها جای آن‌ها را از یکدیگر سؤال کنند.

آشنایی با دستان‌ها

● تمام دستان‌ها با همین شمارش در سیم‌های دیگر با علائم مخصوص به کار گرفته می‌شوند.

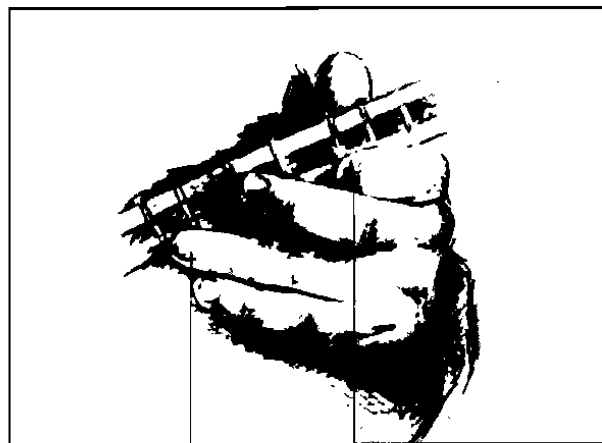
● [1]: دستان اول روی سیم اول

● [2]: دستان اول روی سیم دوم

● [4]: دستان اول روی سیم سوم و چهارم

Figure 1 shows the chemical structures of three compounds. Structure 1 is 1,2,3,4-tetrahydro-2H-pyridine-2-thione, which is a six-membered ring with a nitrogen atom at position 1, a double bond between C2 and C3, and a sulfur atom at position 2. Structure 2 is 1,2,3,4-tetrahydro-2H-pyridine-2-thione, which is a six-membered ring with a nitrogen atom at position 1, a double bond between C2 and C3, and a sulfur atom at position 2. Structure 3 is 1,2,3,4-tetrahydro-2H-pyridine-2-thione, which is a six-membered ring with a nitrogen atom at position 1, a double bond between C2 and C3, and a sulfur atom at position 2.

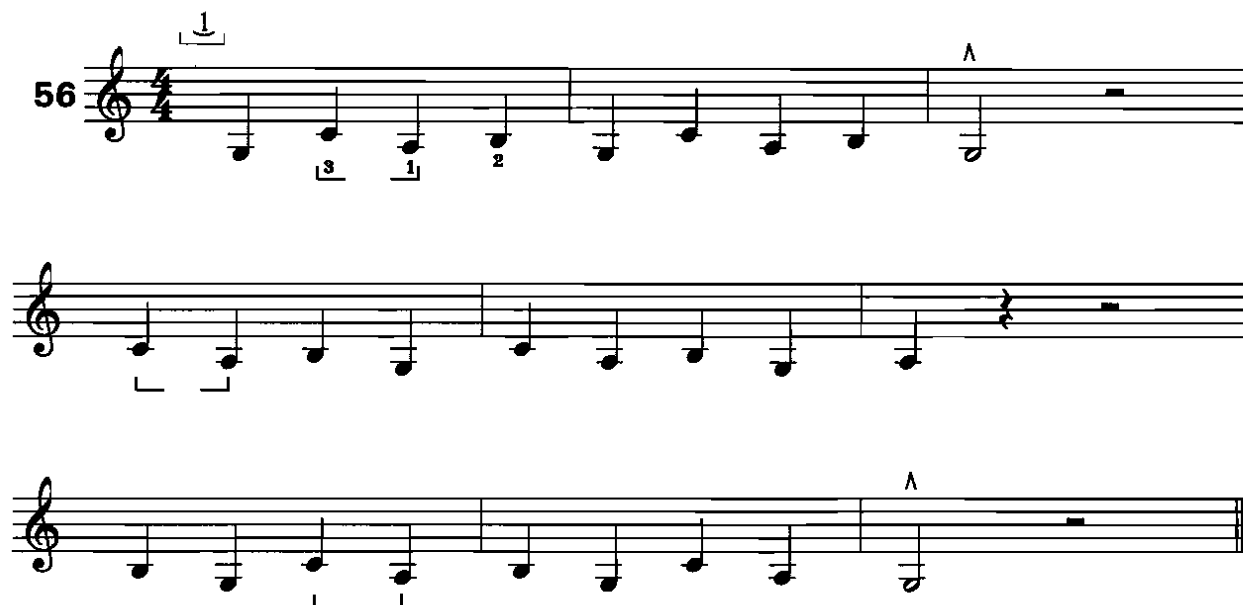
انگشت گذاری هم زمان

3 1

- هنگام نواختن این درس، طنین سیم‌های دیگر مانعی ندارد.
- 1
- ف ر د
- مسکون
- Tan Tan Tan
- میزان چهار ضربی ساده‌ای است که هر ضرب آن برابر با یک سیاه است. (در هر میزان چهار سیاه).
- میزان‌های آخر هر سه سطر با وزن $\text{Tan nan} = \text{Tan nan}$ خاتمه می‌یابد.
- به علائم دستان‌ها توجه داشته باشید [1] [1] [1].
- این علامت 1 3 به معنی گذاشتن انگشت‌های سوم و اول به طور همزمان در پشت پرده‌های مربوطه است.
- انگشت‌های خود را پشت و مماس بر پرده‌ها قرار دهید.
- جای درست پرده‌ها را از پشت دسته کنترل کنید.
- پس از آن که دست در دستان تعیین شده قرار گرفت به دسته نگاه نکنید.

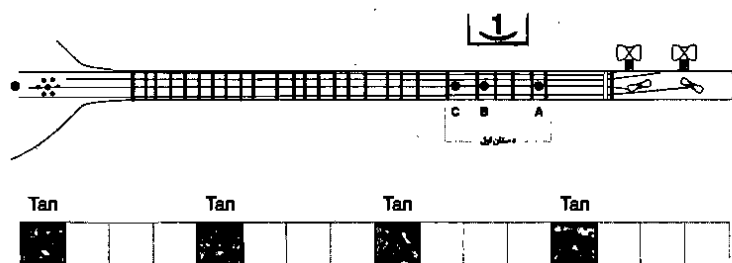
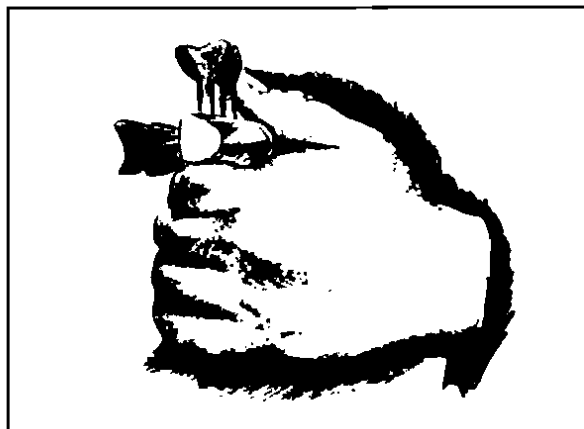
دستان اول (سیم دوم)

● میج دست در حالت انگشت گذاری روی سیم های بالا

● میج دست در حالت انگشت گذاری روی سیم اول

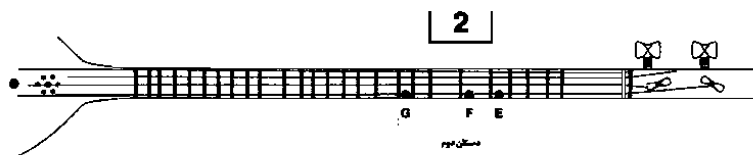

● جای انگشت اول، نشان دهنده ی نُت اول دستان ها است.

● برای اجرای دستان ها روی سیم دوم، میج دست چپ کمی به طرف پایین خم شود.

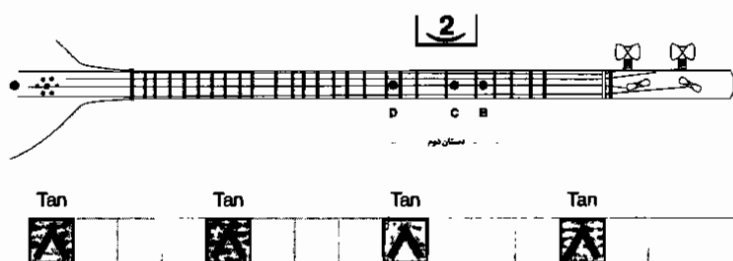
● برای اجرای نُت ها در دستان های سیم دوم، ناخن از سیم دوم به بالا با سیم ها برخورد می کند.

دستان دوم (سیم اول)

- نواختن مضراب و انگشت گذاری ها همزمان انجام شود.
- شفافیت صدا با گذاشتن دقیق انگشت ها در پشت پرده ها ایجاد می شود.

دستان دوم (سیم دوم)

- توجه داشته باشید که هنگام انگشت گذاری ، انگشت ها به صورت خمیده و نه شکسته، روی دسته قرار گیرند.
- طنین سیم ها از سیم Sol به بالا مانعی ندارد.

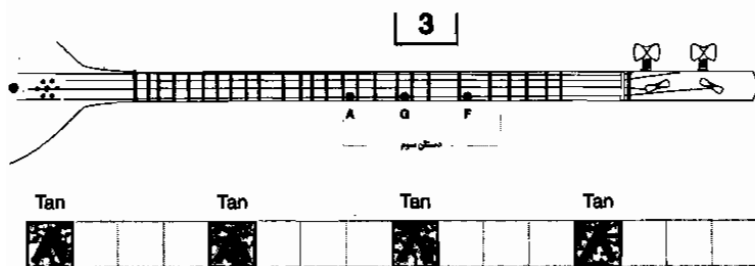
تمرین دستان‌های اول و دوم (سیم اول و دوم)

59

te	te	Tan	te	te	Tan

- نُت‌هایی که مضرب‌گذاری نشده‌اند با مضرب راست اجرا می‌شوند.
- به تغییر دستان‌ها در سیم‌های اول و دوم توجه کنید.

دستان سوم (سیم اول)

- تمام بندهای انگشت‌های دست چپ روی دسته قرار گیرند.
- با باز و بسته شدن انگشت اول روی دسته، گرفتن فواصل دور و نزدیک آسان‌تر می‌شود.

دستان سوم (سیم دوم)

Tan

Tan

Tan

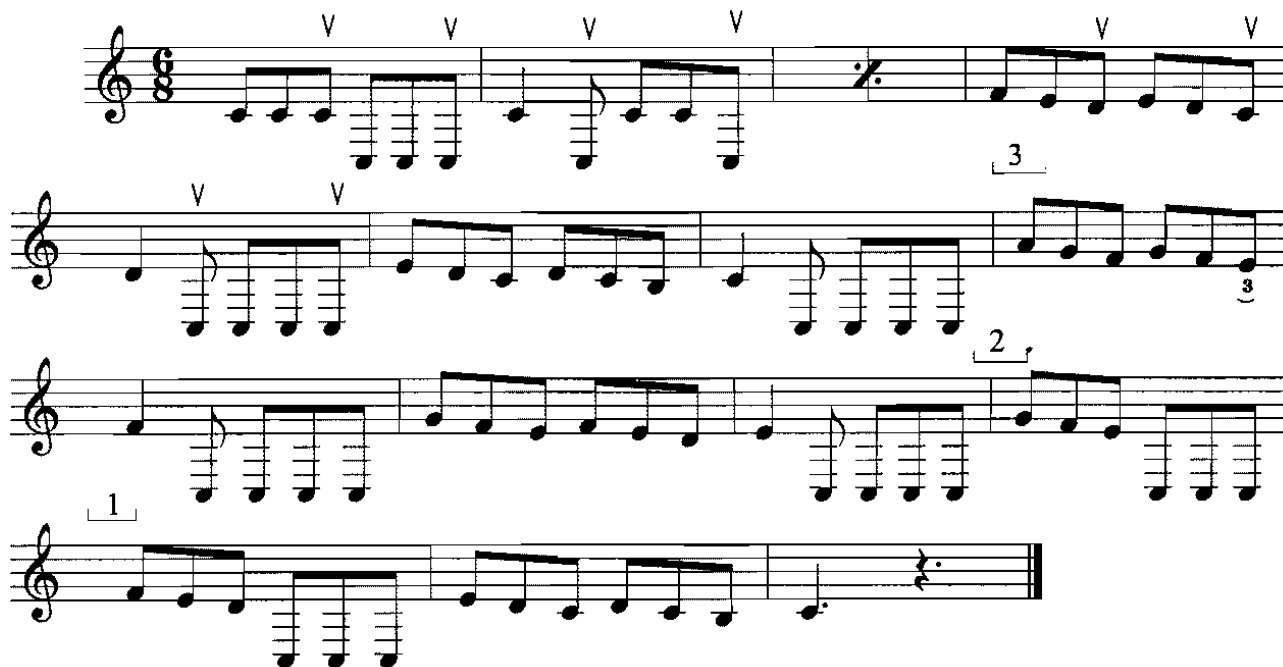
Tan

- هنگام اجرا در دستان‌های سیم Sol ، ناخن (مضارب) به سیم اول برخورد نکند.
- همیشه به انگشت گذاری هم زمان توجه داشته باشید.

- همیشه به انگشت گذاری هم زمان توجه داشته باشید.

تمرین برای دستان‌های باز، اول، دوم و سوم

مقدمه‌ی درس 62

- قبل از اجرای قطعه، ریتم آن را با سیم‌های دست‌باز تمرین کنید.
- $\frac{6}{8}$ میزانی است دوضربی ترکیبی که هر ضرب آن برابر با یک سیاه نقطه دار است.
- هر میزان $\frac{6}{8}$ شامل دوازده خانه است که هر شش خانه متعلق به ۱ ضرب است.
- مضارب‌گذاری در میزان‌های مشابه یکی است و در صورت تغییر، علائم مربوط به آن ذکر خواهد شد.

$\frac{2}{4} = \text{دوضربی ساده}$

$\frac{6}{8} = \text{دوضربی ترکیبی}$

$\text{♪} = \text{♪♪}$

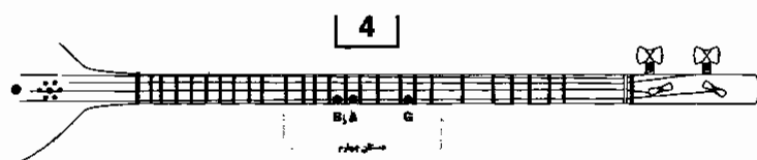
$\text{♪} = \text{♪♪}$

تمرین برای دستان‌های باز ، اول ، دوم و سوم

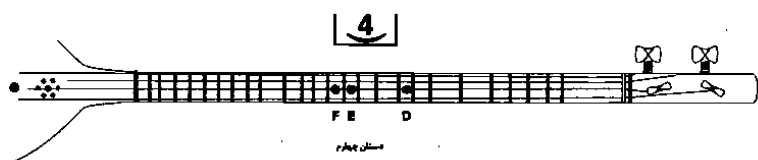
● سعی کنید این درس را حفظ کنید و هنگام اجرا به ساز نگاه نکنید.

دستان چهارم (سیم اول)

- درس‌ها را حتماً سنگین اجرا کنید تا فرصت کنترل صدای مطلوب ساز را داشته باشید.
- طنین سیم‌های دیگر مانع شنیدن نت‌های اصلی نشود.

دستان چهارم (سیم دوم)

- میج دست چپ به طرف بالا خم نشود.
- انگشت شست دست چپ هنگام اجرا نشکند و حالت طبیعی خود را حفظ کند.

آشنایی با داستان‌ها

● نُت مربوط به انگشت اول، نشانگر جای داستان‌هاست.

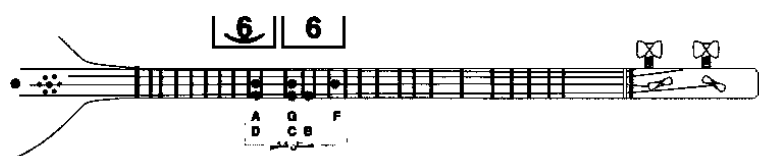
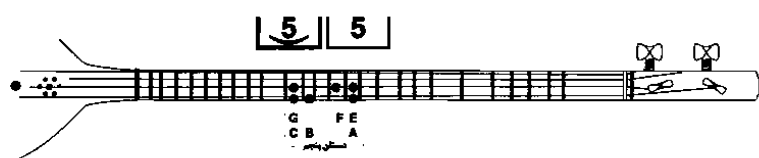
تمرین داستان‌های اول ، دوم ، سوم و چهارم

66

ta ta ta ta Tan te te Tan

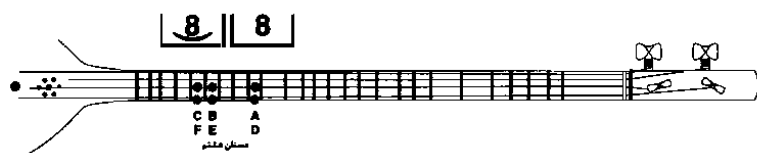
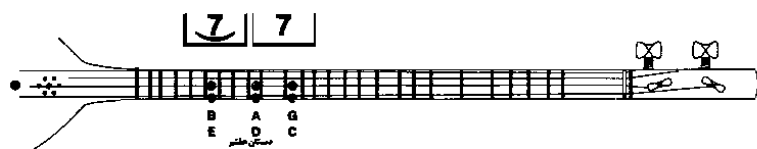
- تمام نُت‌ها در داستان‌های تعیین شده اجرا می‌شوند، مگر این که انگشت‌گذاری دیگری نوشته شده باشد.
- این درس را از حفظ اجرا کنید.

دستان‌های پنجم و ششم (سیم‌های اول و دوم)

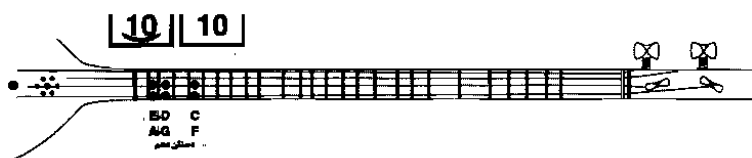
● پرده‌های ساز را با کمک هنرآموز در جای درست خود قرار دهید تا گوش تان با فواصل دقیق آشنا شود.

دستان های هفتم ، هشتم و نهم (سیم های اول و دوم)

● پرده ها در اکتاو بالا به هم نزدیکتر می شوند.
سعی کنید انگشت های تان را دقیق بگذارید.

دستان دهم (سیم‌های اول و دوم)

- با ضربه‌های ملایم ناخن در اکتاو بالا سعی کنید صدای مطلوب را از ساز درآورید.

تمرین داستان‌ها

70

te te te te te te

- منظور از نت‌های بدون سر (●)، مضراب چپ به سیم چهارم است.
- این درس را از حفظ اجرا کنید.

وصل داستان‌ها

71

71: Tan te te te te tee ta te te te tee ta te te Tan

- سعی کنید سرعت قطعه، تا آخر ثابت بماند.
- جمله‌های مشابه را با همان علائم مشخص شده، اجرا کنید.
- T تک ریز، یعنی روی اولین مضرب ریز تأکید شود.
- برای تمرین تک‌ریز به درس ۴۸ مراجعه کنید.

دستان شناسی دستگاه‌ها

ماه‌هور

72

te te tan te te Tan ta ta ta ta ta ta ta Tan Tan

ماه‌هور

73

Tan te te Tan te te to to to to to to to ta ta ta ta Tan Tan

بیات اصفهان

برگشت یک میزانی

علامت برگشت

74

te te te te ta ta ta ta te te tototototototo te te Tan Tan

نوا

برگشت دومیزانی

75

te te te te Tan Tan te te te te Tan Tan

- علامت‌های تغییردهنده‌ای که در هر میزان نوشته می‌شوند تا آخر آن میزان اعتبار دارند.
- هرگاه علامت برگشت ||: نوشته شود، جمله یا جمله‌های قرارگرفته در میان نشانه‌های دولاخط تکرار ||: دوباره نواخته می‌شوند. اگر قسمتی از موسیقی که قرار است تکرار شود از ابتدای قطعه باشد می‌توان تنها از نشانه‌ی ||: استفاده کرد.

- سعی کنید صداها را همراه با نواختن بخوانید.
- بمل علامتی است که نت مورد نظر را نیم پرده بهتر می‌کند.
- گرن علامتی است که نت مورد نظر را حدود ربع پرده بهتر می‌کند.
- به تغییر فواصل میانی دستان‌ها در دستگاه‌های مختلف توجه کنید.
- درس 72 ماه‌هور
- درس 74 بیات اصفهان
- درس 75 نوا

دستان شناسی دستگاه‌ها

نوا

76

ta ta ta ta Tan te te Tan ta ta ta ta Tan ta ta Tan Tannan Tan Tan

چهارگاه

77

ta ta ta ta ta ta ta ta te te Tan ta ta ta ta ta ta ta te te Tan Tannannan Tan

چهارگاه

با وزن سرمشق ۱۴

78

ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta ta te te Tan Tannan Tan

سه‌گاه

دفعه‌ی اول

دفعه‌ی دوم

با وزن سرمشق ۲۱

79

te ta ta te ta ta te ta ta ta ta ta Tan ta ta ta ta te te Tan Tan

- علامت **C** به معنی میزان چهارضربی ساده است.
- به علامت‌های تغییردهنده توجه کنید.
- سعی کنید درس‌های بالا را بدون ساز هم بخوانید.
- درس 77 چهارگاه
- درس 79 سه‌گاه

دستان شناسی دستگاه‌ها

ماه‌ور

با وزن سرمشق ۲۲

80

tee ta tee ta tee ta Tan tee ta tee ta tee ta Tan tee ta tee ta Tan Tan

شور

با وزن سرمشق ۲۵

81

ta ta te ta ta te ta ta te Tan ta ta te ta ta te ta ta te Tan

همایون

با وزن سرمشق ۲۹

82

tee ta te ta ta ta ta ta te te tee ta te ta ta ta ta ta te te

80: tee ta tee ta tee ta Tan

81: ta ta te ta ta te ta ta te Tan

82: tee ta te ta ta ta ta ta te te

● خواندن وزن درس‌ها، قبل از اجراء، ضروری است.

● درس 80 ماه‌ور

● درس 81 شور

● درس 82 همایون

با وزن سرمشق ۳۹

[illegible]

بیات ترکی

با وزن سرمشق ۴۰

84

بیات اصفهان

با وزن سرمشق ۴۱

85
 to to tee to to tee to to to to ta ta Tan

- ضرب‌های اول و دوم درس 85 ، همان درآب است.
- درس 83 دشتی
- درس 84 بیات ترک
- درس 85 بیات اصفهان

دستان‌شناسی دستگاه‌ها

خسروانی ماهور

با وزن سرمشق ۴۵

86

ta na ta ta na ta ta to to te

- خسروانی یکی از گوشه‌های دستگاه ماهور و دارای وزن مخصوص است.
- وزن اصلی خسروانی Tanata te te Tan است.

ضربی ماهور (درآمد)

- دانگ‌های هم‌سان به دانگ‌هایی گفته می‌شود که فواصل اول و دوم، و سوم و چهارم آن قرینه باشد.
 - دانگ‌های نیمه هم‌سان به دانگ‌هایی گفته می‌شود که فواصل اول و دوم و سوم و سوم آن قرینه باشد.
 - دانگ‌های غیرهم‌سان به دانگ‌هایی گفته می‌شود که هیچ یک از فواصل دانگ با هم قرینه نباشند.
- 87: Tan te te te te ●

- دانگ به معنی فاصله‌ی چهارم درست است که حرکت آهنگ در دستگاه و گوشه، در محدوده‌ی آن شکل می‌گیرد و ساختمان درآمدها و گوشه‌ها براساس آن بنا شده‌اند.
- ماهور نام یکی از هفت دستگاه اصلی است که دارای دو دانگ نیمه هم‌سان و فواصل آن در آغاز (درآمد) طبیعی است و برای اجرای آن نیازی به علامت‌های تغییردهنده نیست.
- دستگاه ماهور از قدیم بیش‌تر هنگام جشن و سرور اجرا می‌شده و تداعی‌کننده‌ی شادی و شادمانی است.
- نُت مرکزی (شاهد)، و نُت ایست (خاتمه) در این درس نُت Do است.

نُت زینت

88

هضراب به نت اشاره نموده می شود

- نُت زینت نُتی است که با سرعت تند نواخته می شود و به همین دلیل جزء ضرب محسوب نمی شود.
- مرتبه‌ی اول برگشت، میزان اول و مرتبه‌ی دوم به جای میزان اول، میزان دوم اجرا شود.
- اصطلاحاً به این نوع برگشت وُلت اول و وُلت دوم گفته می شود که به معنی مرتبه‌ی اول و مرتبه‌ی دوم است.

حرکت

89: te ta ta te ta ta Tan Tan

- منظور از خط‌های بدون نُت ، اجرای ریتم‌های تعیین شده با
- سیم‌های سوم (هنگام) و چهارم (بم) است.
- سیم‌های سوم و چهارم دو کوک می‌شوند.

سیت بیارم

90

- این درس با الهام از آهنگ عروسی لری «سیت بیارم» تنظیم شده است.
- به تغییر میزان ها توجه کنید.
- $\frac{2}{4}$ میزان دوضربی ساده‌ای است که هر ضرب آن برابر با یک سیاه است.
(در هر میزان دو سیاه).
- وزن سطر پنجم: te ta ta te te te ta ta te te

ریز اشاره (تریل)

91

92

92: tee ta te te Tan

ریز متصل به نت بعد

- ریز اشاره (تریل) اگر با این علامت *tr* روی هر نت قرار گیرد، به اندازه‌ی کشش همان نت با اشارات پی در پی به نت بعدی به وسیله‌ی مضارب‌های راست و چپ (با سرعت ریز) اجرا می‌شود.
- توجه داشته باشید که مضارب‌های راست و چپ، همزمان با تغییر نت‌های دست چپ انجام شود.

أهوى مار

93: tee ta te te Tan

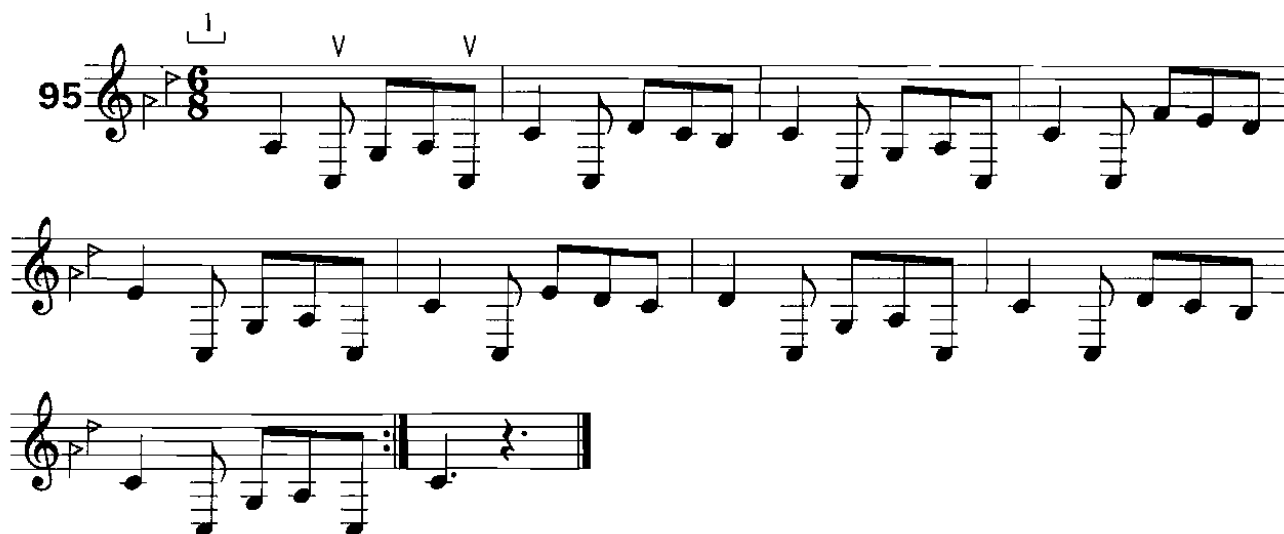
- این درس با الهام از آهنگ گیلکی «أهوى مار» تنظیم شده است.
- خطوط اتصالى که در زیر هر دو نت قرار گرفته است به صورت متصل با تکرار اجرا می شود.

ضربی چهارگاه

94

- درآمد چهارگاه دارای دو دانگ همانند است که هرکدام از دانگ‌ها دارای فواصل میانی غیرهم‌سان هستند.
- نت شاهد و ایست، نت Do است و نت‌های تغییر یافته، La^۱ و Re^۱ هستند.
- دستگاه چهارگاه حالتی رزمی دارد و به‌همین دلیل بیش‌تر در موسیقی زورخانه‌ای و شاهنامه‌خوانی به‌کار می‌رود.
- منظور از علائم تغییردهنده، علائمی هستند که قبل از نت مربوطه قرار می‌گیرند و آن‌را به مقدار تعیین شده بم‌تر یا زیرتر می‌کنند.

چهارمضرباب چهارگاه

95: Tan te te te te

● حرکت نُت‌های Sol- La ۲- Do ، معرف اصلی
درآمد دستگاه چهارگاه است.

کباده

96: te te te te Tan te te Tan te te Tan

- کباده، نام یکی از ابزارهای ورزش باستانی در زورخانه، و کباده گیری از حرکات موزون در این ورزش است.
- این علامت برای برگشت های بزرگ به کار می رود.
- Fine به معنی خاتمه ی قطعه است.

چهارمضرباب چهارگاه

97 $\frac{12}{16}$

97: ta ta ta ta te ta ta ta ta te

● میزان چاهار ضربی ترکیبی است که هر ضربه ی آن برابر با $\frac{12}{16}$ یک چنگ نقطه دار است. (در هر میزان چاهار چنگ نقطه دار)

ضربی همایون

98-99

- همایون دارای حالتی از موسیقی مذهبی و رزمی است و از این رو در تعزیه، پرده خوانی، روضه خوانی و زورخانه متداول است.
- معمولاً همایون Sol با کوک Re, Sol, Do اجرا می شود، اما انگشت گذاری این درس با همان کوک Do, Sol, Do است.

- در این درس، نُت شاهد La^۱، و نُت ایست Sol است.
- در این جا علامت های تغییر دهنده، مانند La^۱ و Mi^۱ برای اجرای همایون به کار میروند.
- نُت Mi در همایون متغیر است: Mi^۱ یا Mi^b
- 2/2 میزانی دو ضربی است که هر ضرب آن برابر با یک سفید است (هر میزان دو سفید)
- همایون نام یکی از هفت دستگاه اصلی است که دارای دو دایگ نیمه هم سان و غیر هم سان است.

رنگ همایون

فرم - سل زور

- رنگ از فرم‌هایی است که برای رقص ساخته شده و معمولاً دارای ریتم ترکیبی $\frac{6}{8}$ است.
- رنگ معمولاً با سرعت نیمه تند در پایان هر دستگاه اجرا می‌شود که معروف‌ترین آن‌ها، رنگ شهر آشوب است.
- در گذشته - تا قبل از دوران قاجار - رنگ در حالت‌ها و ریتم‌های دیگری نیز اجرا می‌شد که هنوز هم در ردیف نواخته می‌شود. مانند رنگ حربی $\frac{7}{8}$ یا $\frac{2}{4}$ ، رنگ فرح $\frac{6}{4}$ یا $\frac{3}{4}$ و ...

سوز و گداز

100

- سوز و گداز از گوشه‌های دستگاه همایون است که ویژگی‌های تئوریک آن مانند درآمد است، با این تفاوت که ملودی در درآمد به صورت بالارونده در دو دانگ حرکت می‌کند، اما در سوز و گداز به صورت پایین رونده و فقط در دانگ دوم حرکت می‌کند.
- پس از تمرین کافی، دولاچنگ‌های این ریتم را $\frac{1}{4}$ به صورت سه لاچنگ (درآب) اجرا کنید. $\frac{1}{4} = \frac{1}{4}$

چهارمضراب شور

- شور نام یکی از هفت دستگاه اصلی است که دارای دو دانگ نیمه هم‌سان است و نُت‌های شاهد و ایست آن Sol است .
- شور یکی از مهم‌ترین و عام‌ترین دستگاه‌های موسیقی ایران است که ریشه‌ی کهن در موسیقی نواحی و دستگاهی ایران دارد.
- شور، چهار دستگاه فرعی (آواز) دارد که به ترتیب عبارتند از: آواز ابوعطا ، آواز بیات ترک، آواز افشاری و آواز دشتی .
- نُت Mi در حرکت ملودی این درس متغیر است : Mi^۲ یا Mi^۱

آی یار آی یار

♩ = 63

0 V V > V V 1 V V V T V

102

V ^ V V V V V T V ^

6 V 3 V V V V V

2 1

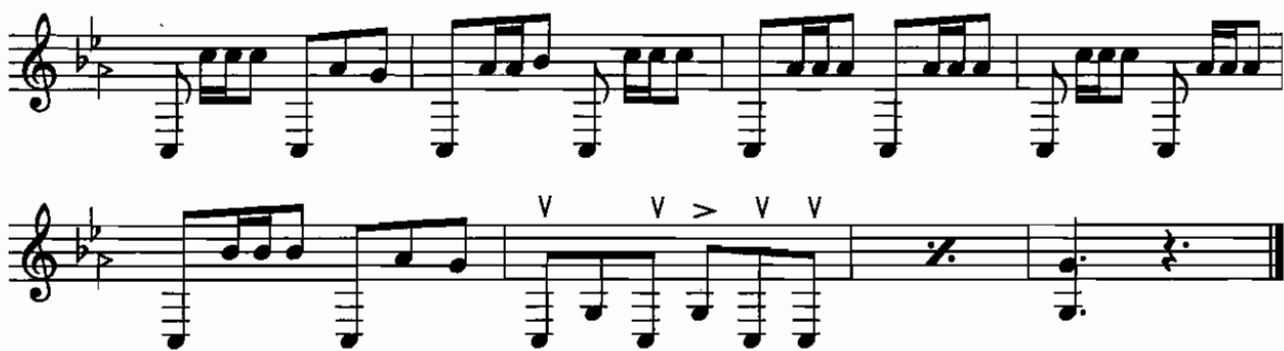
V V T V

V ^ T V ^

6

● این درس با الهام از آهنگ «آی یار آی یار» بندری تنظیم شده است.

● وزن سطر سوم te ta ta te te ta ta te

هی وله

♩ = 80

103

The musical score is written on a single treble clef staff with a key signature of one flat (Bb). It consists of six staves of music. The tempo is marked as ♩ = 80. The piece is numbered 103. The notation includes eighth notes, quarter notes, and rests. Above the notes are letters 'T' and 'V' indicating specific techniques or fingerings. There are also bracketed numbers 1, 2, 5, and 6. The music is written on a single treble clef staff with a key signature of one flat (Bb).

● این درس با الهام از آهنگ گری دهی وله تنظیم شده است.

تمرین شور

104

104: te ta ta ta ta te ta ta ta ta

● منظور از نت‌های بدون سر (●)، مضرب چپ به سیم چهارم است.

ادامه‌ی تمرین شور

- نُت به عنوان نُت متغیر در دستگاه شور و آوازهای منشعب از آن به صورت Re یا Re[♯] به کار می‌رود.
- نُت‌های متغیر در دستگاه شور، آواز افشاری و آواز دشتی همان نُت پنجم شور است که در آواز افشاری روی فاصله‌ی دوم آن و در آواز دشتی روی شاهد قرار می‌گیرد.

ضربی سه گاه

- سه گاه یکی از هفت دستگاه اصلی است که درآمد آن دارای فواصل همسان در هر دو دانگ است.
- شاهد و ایست سه گاه بر روی ربع پرده $La^{\flat}$ بنا شده است و ملودی غالباً به صورت پایین رونده در دانگ دوم حرکت می کند.
- سه گاه در دو حالت ، یکی در موسیقی عامیانه و یکی در موسیقی عارفانه و عاشقانه ، کاربرد زیادی دارد.
- دانگ اول: $Mi^{\flat} - Fa - Sol - La^{\flat}$
- دانگ دوم: $La^{\flat} - Si^{\flat} - Do - Re^{\flat}$

مخالف سه گاه

106

طرز نوشتن:

طرز اجرا:

طین نداتنه

● برگشت به فواصل و فضای اصلی دستگاه و تاکید روی نت شاهد درآمد ،

فرود نامیده می شود.

● هرگاه نقطه زیر نت قرار گیرد به صورت مقطع اجرا می شود.

● نت های مقطع یعنی قطع ارتعاش سیم ها به وسیله دست چپ

● خط اتحاد: خطی است که کشش دو نت هم نام را متحد می کند.

● طرز اجرای ریتم درس ۱۰۶ به این شکل است: $\text{U} = \text{U} = \text{U} = \text{U} = \text{U}$

● که به جای استفاده از خط اتحاد ، مجموعه ی دو چنگ متحد شده به صورت سیاه نوشته می شود.

چهارمضرب سه‌گانه

107

● کوک سه‌گانه La^۱ به طور معمول Fa , La^۱ , Sol , Do است که در درس ۱۰۷ یا همان کوک Do , Sol , Do انگشت‌گذاری شده است.

تمرین تکیه (سه گاه)

108

The musical score is written on four staves in treble clef, with a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature (C). The first staff begins with a measure containing a quarter rest, a quarter note, and a half note, followed by a bracketed '1' above it. The subsequent measures consist of eighth and quarter notes, with various articulation marks above them: an accent (^), a breath mark (V), and another accent (^). The second staff continues this pattern with similar note values and articulation marks. The third staff features more complex rhythmic patterns with slurs and breath marks (V). The fourth staff concludes the exercise with a final measure containing a half note and a whole rest, marked with a 'U' above it.

● تکیه، اشاره ای است بین دو نُت که با انگشت‌های مناسب به وسیله‌ی دست چپ انجام می‌شود (Ⅎ).

طرز نوشتن:

طرز اجرا:

آمینہ شوشہ (سہ گاہ)

109

● این درس با الہام از آہنگ کردی « آمینہ شوشہ » تنظیم شدہ است.

آمینه شوشه (سه گاه)

● چهارگاه: Sol La¹ Do

سه گاه: Mi¹ Fa La¹

ملودی سه گاه با فاصله‌ی سوم نیم بزرگ از بن مایه‌ی (موتیف) چهارگاه حرکت می‌کند، که در قدیم متداول‌تر بوده است. نمونه‌ی این حرکت در رنگ دلگشا مشهود است.

شلال (سه گاه)

110

شلال (ریز چپ)

● طرز نوشتن:

● طرز اجرا:

● میزان سه ضربی ساده ای است که هر ضرب آن برابر با یک سیاه است.
(در هر میزان سه سیاه)

ضربی نوا

● برای فراگیری انتقال، با راهنمایی هنرآموز، درس ۱۱۱ را که در نوای Do است، در نوای Sol و درس ۱۱۲ را که در نوای Sol است در نوای Do اجرا کنید.

● نوا یکی از هفت دستگاه اصلی است که دارای فواصل نیمه همسان و همسان در دو دانگ است.

● نت شاهد و ایست در نوا یکی است که در این جا نت Sol است.

● دستگاه نوا بیش‌تر جنبه‌ی درونی دارد و به همین دلیل در موسیقی‌هایی که حال و هوای نیایش و ستایش دارند به کار می‌رود.

دانگ اول: Re Mi↑ Fa Sol

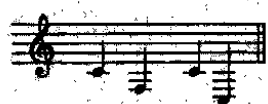
دانگ دوم: Sol La Si↓ Do

گردانیه (نوا)

- اگر ملودی از آخر میزان و یا آخر ضرب شروع شود، سکوت‌های آن نوشته نمی‌شوند.
- گردانیه یکی از گوشه‌های دستگاه نوا است که در واقع نام آن به معنای آهنگ گردان است.
- به طور معمول نوای Sol با کوک Re , Sol , Do اجرا می‌شود که در این درس با کوک Do , Sol , Do انگشت گذاری شده است.

چهار مضرب راست پنجگاه

کوک سhtar

- راست پنجگاه یکی از هفت دستگاه اصلی است که دارای فواصل نیمه همسان در هر دو دانگ است.
- فواصل دانگ های راست پنجگاه شبیه به ماهور است، اما نت شاهد و گردش ملودی متفاوتی دارد.
- نت شاهد، Sol و نت ایست، Fa است.

دانگ اول: Do Re Mi Fa
دانگ دوم: Fa Sol La Si

زنگ شتر (راست پنجگاه)

● زنگ شتر نام یکی از گوشه‌های دستگاه راست پنجگاه است
 که دارای ریتم و آهنگ خاصی است.

● وزن سطر دوم te ta ta ta ta te ta ta ta ta te ta ta ta ta Tan te

نغمه (راست پنجگاه)

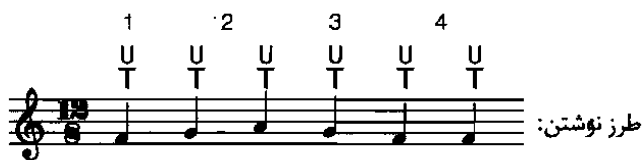
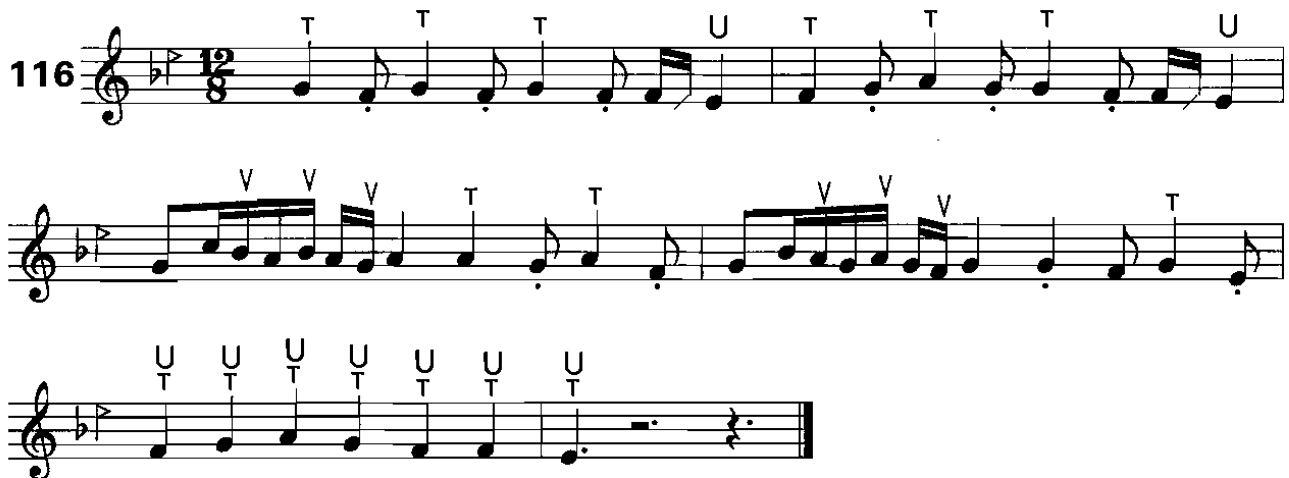
115

115

1.

2.

ریز تک، کمان، کمان ریز (افشاری)

- سطر آخر با کشش‌های هم‌سان ضرب‌های قوی و ضعیف به هم وصل شده‌اند که این حالت را سنکوپ می‌گویند.
- این درس با کوک Do , Sol , Do اجرا شود.

تک، اشاره، تک ریز

117 1

1

- این درس شامل سه بخش است:
- ۱. اجرا با مضارب های تک
- ۲. اجرا با مضارب های تک اشاره
- ۳. اجرا با تک ریز
- انگشت گذاری شماره ی ۱، در شماره های ۲ و ۳ نیز تکرار می شود.

تک، اشاره، تک ریز

● هر شماره‌ی درس، به ترتیب جدا از هم تمرین شود.

تک به دو (بیات اصفهان)

118

- تک به دو به معنی اجرای دو نُت با یک مضرب است.
- بیات اصفهان آوازی است منشعب از دستگاه همایون.
- بیات اصفهان به عنوان آواز عاشقانه معروف است.

تک به دو (افشاری)

119

- افشاری نام یکی از آوازهای منشعب از شور، و شاهد آن فاصله‌ی چهارم درست نسبت به شاهد شور است.
- این درس در افشاری Sol منشعب از شور Re نوشته شده است.

آی دیلبر

120

The musical score is written for a single melodic line in 4/4 time at a tempo of 120. It begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The first staff contains a series of eighth and sixteenth notes, with dynamic markings 'V' and 'f'. The second staff continues the melody, featuring a triplet of eighth notes. The third staff includes a first ending bracket and a second ending bracket. The fourth staff has a second ending bracket and a triplet of eighth notes. The fifth staff continues the melody with eighth and sixteenth notes. The sixth staff features a first ending bracket and a second ending bracket. The seventh staff concludes the piece with a final cadence and repeat signs.

- این درس با الهام از آهنگ آذری «آی دیلبر» تنظیم شده است.
- به تغییر میزان ها توجه کنید.

تمرین کندن (افشاری)

121

- نُت‌هایی را که با علامت کندن 8 مشخص شده‌اند، با انگشت معین شده به صورت چکشی روی دسته بکوبانید و سپس سیم را با همان انگشت به طور ملایم بکنید.
- سعی کنید این نوع انگشت‌گذاری برای کندن، صداهای اضافی ایجاد نکند.

تک به سه (شوشتری)

122

The musical score is written for a single melodic line in G major. It begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a time signature of 12/22. The tempo is marked '122'. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and various fingerings (1-5). Articulations such as accents (alpha symbol), slurs, and breath marks (V, U) are used throughout. The piece concludes with a double bar line.

- تک به سه (پنجه کاری) به معنی اجرای سه نت با یک مضرب است.
- برای اجرای تک به سه ، انگشت سوم به صورت چکشی و کندن عمل می کند و انگشت دوم که در جای خود قرار گرفته است، عمل کندن را انجام می دهد.

تک به سه (افشاری)

Handwritten note: *Handwritten musical notation and notes above the first staff.*

123

V

U

U

● تک به سه (پنجه کاری)

تک به سه (نهفت و نوا)

124

- میزان مختلط یا لنگ پنج ضربی است که هر ضرب آن برابر با یک چنگ است. (در هر میزان پنج چنگ)
- منظور از 2+3 در بالای کسر میزان، پنج ضربی با تقسیم‌ها و تاکید دوضربی و سه ضربی است.
- کوک نوای (Sol) به ترتیب از زیر به بم: Do-Sol-Re
- نت ایست و شاهد نوا در اینجا نت Sol است.
- نهفت یکی از گوشه‌های مهم نوا است که در اوج نواخته می‌شود.
- نت شاهد نهفت فاصله‌ی پنجم بالاتر از نت شاهد درآمد است.

تک به چهار (ابوعطا)

125

- تک به چهار (پنجه کاری) به معنی اجرای چهار نت با یک مضرب است.
- تک به چهار با همان شیوهی تک به سه اجرا می شود، با این تفاوت که انگشت سوم دوبار پیش و بعد از انگشت دوم، به صورت چکشی و کندن عمل می کند.
- ابوعطا نام آوازی است منشعب از دستگاه شور

تک به پنج (دشتی)

- تک به پنج (پنجه کاری) به معنی اجرای پنج نُت با یک مضارب است.
- نُت پنجم به صورت اشاره‌ی چکشی (با انگشت سوم) نواخته می‌شود.
- دشتی نام یکی از آوازهای منشعب از دستگاه شور است که شاهد آن فاصلهی پنجم درست از نُت شاهد شور و ایست آن همان ایست شور (Re) است.
- نُت Si در گوشه‌ی اوج دشتی در حالت بالا رونده به صورت گُرُن (۲) و در حالت پایین رونده به صورت بمل (b) به کار می‌رود.

تمرین تکیه (افشاری)

127

● در اشارات تکیه، انگشت کاملاً پشت پرده قرار می گیرد تا صدای شفاف ایجاد شود.

● تکیه های ضرب دوم این درس را می توانید با انگشت سوم و یا دوم تمرین کنید.

● کوک: Do , Sol , Do

تمرین تکیه (شور)

128

● به Re در دانگ دوم و La در فرود و برگشت به دانگ اول توجه کنید.

● بکار : علامتی است که نت تغییر یافته را به حالت اول برمی گرداند.
به طور معمول کوک شور Sol ، Fa ، Do ، Sol است که در این درس می توانید با همان کوک Do ، Sol ، Do نیز اجرا کنید.

پژواک (افشاری)

129

● اشاره‌ی پی‌درپی (پژواک) در واقع همان تریل با تک مضرب است.

طرز نوشتن اشاره‌ی پی‌درپی:

طرز اجرای اشاره‌ی پی‌درپی:

رنگ افشاری

130

● اگر همراه با علامت ریز اشاره (تریل)، علامت تغییر دهنده ای نوشته شود، منظور اشاره به نُت تعیین شده است. tr

ریز اشاره (شوشتری)
 شوشتری -
 در - سل - ۱۱

131

- فواصل $Mi \flat$ تا $Fa \sharp$ را می‌توانید با انگشت چهارم نیز تریل دهید.
- شوشتری از گوشه‌های دستگاه همایون است.
- در قدیم نت فا بین فواصل دیز و سری به کار گرفته می‌شده است.
- به طور معمول شوشتری با کوک Re , Sol , Do اجرا می‌شود که در این درس می‌توانید با کوک Do , Sol , Do نیز اجرا کنید.

رنگ نوا

132

● این رنگ در نوای Sol نوشته شده است.

رنگ نوا

نوا (ل) شور (ر)

ر - ر - ر

Handwritten musical score for 'Rang Nava' in F major, 2/4 time. The score consists of six staves of music. The first staff contains a continuous eighth-note melody. The second staff has a repeat sign after the fourth measure. The third staff has a repeat sign after the second measure. The fourth staff has a repeat sign after the second measure. The fifth staff has a repeat sign after the second measure. The sixth staff has a repeat sign after the second measure and ends with a double bar line.

گُل من (ابوعطا)

133

● این درس با الهام از آهنگ مازندرانی «گُل من» نوشته شده است.

كُلُّ مَنْ (ابوعطا)

لُلو

134

● این آهنگ با الهام از آهنگ بلوچی «للو» تنظیم شده است.

هوار هوار

135

The musical score is written in 6/8 time and consists of eight staves. It begins with a treble clef and a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various musical symbols such as eighth notes, quarter notes, and rests. Specific markings include 'V' above notes, a trill 'tr' in the fourth staff, and first and second endings indicated by bracketed lines and repeat signs. Fingerings are indicated by numbers 1, 2, and 3 below notes. The score concludes with a double bar line and a final whole note.

- این آهنگ با الهام از آهنگ مهابادی «هوار هوار» تنظیم شده است.
- علامت‌های تغییردهنده فقط در میزان ذکر شده اعتبار دارند.

باران باران

● این درس با الهام از آهنگ کردی «باران باران» تنظیم شده است.
 بیات ترک نام یکی از آوازهای منشعب از دستگاه شور است که نُت شاهد
 آن، فاصله ی سوم کوچک بالاتر نسبت به نُت شاهد شور است.

الله مزار

137

● این درس با الهام از آهنگ خراسانی «الله مزار» تنظیم شده است.

الله مزار

چهارمضرب راست پنجگاه

138

● چهارمضرب در نیم قرن اخیر بسط و گسترش قابل توجهی یافته است که شکل نوین آن در آثار استاد ابوالحسن صبا مشهود است.
در قدیم چهارمضرب پیرامون ریتمی محدود گسترش می‌یافته و حرکت ملودی‌ها نیز به صورت محدود و قرینه بوده است.
در شیوه‌های نوین، ملودی نیز نقش بیشتری پیدا کرده است و در محدوده‌ی طرح ریتم اصلی، گسترش می‌یابد. چهارمضرب‌های فوق ترکیبی از هر دو شیوه است.

● کوک: Do , Fa , Do

چهارمضرب دشتی

139

● این درس دارای سرمشق ثابتی در ریتم است و آهنگ، مطابق با آن گسترش می‌یابد.

● کوک: Re , Sol , Do

چهار مضرب چهارگاه

140

The musical score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). It consists of eight staves of music. The first staff has a tempo marking of 140. The music is written in 6/8 time. There are several 'V' marks above the notes, likely indicating accents or specific rhythmic values. The score includes repeat signs and a final double bar line.

● کوک: Do , Sol, Do

141

● مضرب و انگشت گذاری مناسب را خود هنرجویان انتخاب کنند.

چهارمضرب شوشتری

● برای آمادگی بیشتر به منظور شروع جلد دوم کتاب دستور سه تار،
درس‌های گذشته را مرور کنید.

Setaar Teaching Methodology

Hossein Alizadeh

Producer: **Mohammad Moosavi**
Editor: **Mohammad Eftekhari**
Note Writer: **Ali Samadpoor**
Graphic Designer: **Ali Boostan**
Illustrator: **Mandana Aghayepoor**
Photographer: **Jeela Dejam**
English Translator: **Hamid Marashi**
Fifth Edition: **Spring 2003**

ISBN 964-6409-33-4

Mahoor Institute of Culture and Art
110 Hoghoughi St, Tehran 16119, Iran PO Box: 19575-477
Tel: (0098 21) 750 2400 Fax: (0098 21) 750 6553

© 2003 All rights reserved. No part of this publishing may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, :
electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise. without the prior written premission of **Mahoor Institute of Culture and Art**.